

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra asijských studií

BAKALÁŘSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

Evidencialita v japončine: japonské evidenciálne markery a ich preklad do slovenčiny

Evidentiality in Japanese: Japanese evidential markers and their translation into Slovak

Olomouc 2018

Vedúca diplomovej práce: Mgr. Halina Zawiszová

*Prehlasujem, že som diplomovú prácu vypracoval samostatne pod odborným dohľadom
vedúcej diplomovej práce a len s použitím uvedených prameňov a literatúry.*

V Olomouci dňa .....

Podpis .....

Anotácia

Meno autora:	Dušan Cacara
Meno fakulty – katedry:	Filozofická fakulta – Katedra asijských štúdií
Názov práce:	Evidencialita v japončine: japonské evidenciálne markery a ich preklad do slovenčiny
Vedúca bakalárskej diplomovej práce:	Mgr. Halina Zawiszová
Počet strán:	53
Počet znakov s medzerami:	95 940
Počet titulov použitých prameňov a literatúry:	27
Kľúčové slová:	japončina, slovenčina, evidencialita, evidenciálne markery, preklad

Cieľom práce je zistiť, či pri preklade daných evidenciálnych markerov do slovenčiny existujú prekladateľské tendencie. K stanoveniu tohoto cieľa ma viedla skutočnosť, že zatiaľ čo japončina vyjadruje evidencialitu prevažne gramaticky, v slovenčine sa na vyjadrenie evidenciality používajú lexikálne a parafrastické prostriedky, ale vzhľadom k tomu, že sa v slovenskej lingvistike o slovenčine takmer vôbec nehovorí, je ťažké toto tvrdiť ako skutočnosť. Túto problematiku som skúmal vo vlastnom výskume, v ktorom som zistil, že japonské evidenciálne markery môžu byť prekladané pestrou škálou výrazov, pričom ani jeden evidenciálny marker nemá v slovenčine výraz, ktorý by charakterizoval jeho význam. V prvej kapitole sa venujem všeobecným definíciám epistemickej modálnosti a evidenciality, a v druhej kapitole evidencialite v japončine, kde sa v samostatných podkapitolách budem venovať japonským evidenciálnym markerom *jó*, *mitai*, *rašii*, *só* a *-só*. V tretej kapitole predstavujem spôsob práce s dátami a vo štvrtej kapitole popisujem výsledky výskumu.

Rád by som poďakoval vedúcej práce Mgr. Haline Zawiszovej za cenné rady, ale hlavne za obrovskú trpezlivosť, ktorú so mnou mala počas celej doby písania práce. Ďalej by som rád poďakoval takisto svojim rodičom za obrovskú psychickú podporu a takisto za finančnú pomoc pri zháňaní materiálov potrebných k zrealizovaniu výskumu.

Obsah

Edičná poznámka	7
Úvod	8
1. Základné pojmy	10
1.1 Epistemická modálnosť	10
1.2 Evidencialita	14
2. Evidencialita v japončine	19
2.1 Evidenciálne markery <i>jó</i> , <i>mitai</i> a <i>rašii</i>	19
2.2 Evidenciálny marker <i>só</i>	26
2.3 Evidenciálny sufix <i>-só</i>	26
2.4 Iné spôsoby, ako v japončine vyjadriť evidencialitu	28
3. Dáta a metóda výskumu	31
4. Výsledky výskumu	34
4.1 Evidenciálny marker <i>jó</i>	35
4.2 Evidenciálny marker <i>mitai</i>	40
4.3 Evidenciálny marker <i>rašii</i>	43
4.4 Evidenciálny sufix <i>-só</i>	50
4.5 Evidenciálny marker <i>só</i>	55
Záver	58
Resumé	61
Zoznam použitej literatúry	62

Edičná poznámka

Pri citovaní zo zahraničných zdrojov sú v tejto práci mená japonských autorov písané v rovnakom znení, ako v uvedených zdrojoch. Vzhľadom k tomu, že väčšinu materiálov pri realizovaní výskumu som mal k dispozícii v elektronickej Kindle verzii, nebudú vo výskumnej časti práce uvádzané pri príkladoch konkrétne strany, na ktorých sa vety nachádzajú. Všetky uvedené japonské a anglické vety v kapitolách 1 a 2 prekladal do slovenčiny autor. Pri vetách z iných cudzích jazykov než angličtina a japončina sú všetky preklady v práci autorovými prekladmi anglických prekladov uvedených v zdrojoch. Všetky japonské vety v práci sú prepisované do latinky, pričom je v celej práci používaná česká transkripcia.

Úvod

S pojmom evidencialita sa v lingvistiky stretávame už nejakú dobu. Prvý, komu je pripisované prvé použitie pojmu evidencialita, je Franz Boas (Mushin, 2001, s. 17). Čo sa týka definície evidenciality, existujú rôzne dohady a teórie, kam presne evidencialitu zaradiť, pokiaľ siaha a ako môže byť vyjadrená. Pre niektorých je evidencialita platná len v jazykoch s pevne danými evidenciálnymi systémami a pre iných zas tento fenomén siaha do väčšej šírky. Niektorí lingvisti totiž evidencialitu nepovažujú za niečo, čo je gramaticky dané, ale hľadajú spôsoby, ako evidencialitu zahrnúť do jazykov, ktoré ju vyjadrujú inými spôsobmi, či už lexikálne alebo parafrasticky.

Napríklad japončina je zvláštna tým, že sa v nej evidencialita dá vyjadriť aj gramaticky (Narrog, 2009), aj parafrasticky či lexikálne (Ishida, 2006). Na druhej strane v jazykoch ako je slovenčina sa o evidencialite dá v odbornej literatúre dočítať len ťažko, ak vôbec. Ako študent japončiny si uvedomujem, že japončina, v ktorej je evidencialita vyjadrovaná hlavne piatimi gramatickými evidenciálnymi markermi (Narrog, 2009), sa v tomto smere od slovenčiny veľmi odlišuje. Toto uvedomenie ma priviedlo k výberu tejto témy.

Cieľom práce je zistiť, či pri prekladaní japonských evidenciálnych markerov do slovenčiny existujú nejaké prekladateľské tendencie a či pre jednotlivé evidenciálne markery existujú slovenské ekvivalenty, ktoré by niesli ich význam.

Táto práca sa skladá zo štyroch hlavných kapitol. Prvá kapitola sa zaoberá vysvetlením základných pojmov, konkrétne pojmov evidencialita a epistemická modálnosť. Každému z týchto pojmov sa venujem v samostatných podkapitolách. Cieľom prvej kapitoly je určiť definíciu každého z týchto pojmov, pričom je text dopĺňaný konkrétnymi príkladmi z rôznych jazykov, no prevažne z angličtiny a slovenčiny.

Druhá kapitola sa venuje evidencialite v japončine. Jej hlavným cieľom je popísať spôsoby, akými sa dá v japonskom jazyku evidencialita vyjadriť, pričom najväčší dôraz kladiem na evidenciálne markery *jó*, *mitai*, *rašii*, na evidenciálny sufix *-só* a na evidenciálny marker *só*. Čitateľ sa v tejto kapitole oboznámi s charakteristickými vlastnosťami každého z nich. Súčasťou druhej kapitoly je taktiež stručný popis ostatných spôsobov vyjadrovania evidenciality v japončine.

Tretia kapitola predstavuje spôsob práce s dátami. Čitateľ sa v nej oboznámi so zdrojmi, z ktorých som zbieral dáta pre výskum, so spôsobom práce s dátami a so spracovaním konkrétnych dát.

Štvrtá kapitola sa venuje predstaveniu výsledkov výskumu. V jej úvode predstavím svoje hypotézy. Potom, podobne ako v druhej kapitole, venujem každému z japonských evidenciálnych markerov samostatnú podkapitolu, v ktorej predstavím najdôležitejšie výsledky výskumu. Odpovede na hypotézy a celkové zistenia z výskumu poskytnem v závere práce.

Verím, že po prečítaní tejto práce bude čitateľ nie len hlbšie oboznámený so základmi evidenciality v japončine, ale že si takisto uvedomí medzi japončinou a slovenčinou obrovský rozdiel v pre niektorých ľudí tak nepodstatnej maličkosti, akou je uvádzania zdroja informácie v tvrdení.

1. Základné pojmy

V tejto kapitole sa pozrieme na základné pojmy, ktorým by mal čitateľ rozumieť pre pochopenie tejto práce. Konkrétne ide o dva pojmy, a to epistemická modálnosť (*epistemic modality*) a evidencialita (*evidentiality*). Palmer (2001, s. 24) zaradzuje aj epistemickú modálnosť aj evidencialitu ako podkategórie proпозиčnej modálnosti (*propositional modality*):

... epistemická modálnosť a evidenciálna modálnosť sa zaoberajú hovorcovým postojom voči hodnote pravdivosti alebo faktickom stave výroku a môžu teda byť popisované ako „proposisičná modálnosť“. Základný rozdiel medzi epistemickou modálnosťou a evidenciálnou modálnosťou je ten, že epistemickou modálnosťou hovorcovia tvoria úsudky o faktickom stave výroku, zatiaľ čo evidenciálnou modálnosťou naznačujú, aký pre to majú dôkaz. (Palmer, 2001, s. 24)

Zatiaľ čo Palmer (2001, s. 24) spája tieto dva typy modalít ako súvisiace typy, De Haan (1999, s. 3) tvrdí, že „hranice medzi týmito pojmi sú v literatúre veľmi vágne alebo neexistujúce.“ Willet (1988, s. 52) zase evidencialitu popisuje ako časť modality, ale tvrdí, že „zatiaľ neexistuje jasná definícia, ktorému druhu modálnosti by mala evidencialita odpovedať.“

Každému z týchto pojmov teda venujem jednu podkapitolu a pokúsim sa ich čo najzrozumiteľnejšie vysvetliť, pričom uvediem aj pár príkladov z rôznych jazykov.

1.1 Epistemická modálnosť

V úvode tejto kapitoly sme na základe Palmerovej definície zistili, že pomocou epistemickej modálnosti tvoríme úsudky o faktickom stave (pravdivosti) výroku. Ďalšiu definíciu epistemickej modálnosti nám ponúka Grepl (2017), ktorý v Novom encyklopedickom slovníku češtiny epistemickú modálnosť definuje nasledovne:

Všeobecne uznávaná kategória modality. V č[eskej] lingvistike sa definuje (v rôznych nepodstatných variáciách) ako vyjadrovanie rôznej miery istoty hovorca o platnosti proposisičného obsahu vety – kladného al[ebo] záporného, podmieneného alebo nepodmieneného – alebo jeho častí...

V slovenčine sa epistemická modálnosť môže nazývať aj istotnou modálnosťou, ale existujú aj iné pomenovania, ako napríklad persuazívna či presvedčacia modálnosť (Mistrič, 1984, s. 155; Oravec a Bajžíková, 1982, s. 54), a jej definícia v slovenskom jazyku je nasledovná: „Istotnou modálnosťou hovoriaci vyjadruje istotu o stupni platnosti svojej výpovede (oznamovacej alebo opytovacej vety)“ (Oravec a Bajžíková, 1982, s. 54).

Ako som už spomínal vyššie, Palmer (2001, s. 24–25) túto istotu o pravdivosti výroku pomenováva pojmom úsudok (*judgement*). Tieto úsudky delí na tri kategórie: špekulatívny (*speculative judgement*) úsudok, deduktívny (*deductive judgement*) úsudok a nakoniec asumpatívny, voľne preložené predpokladový úsudok (*assumptive judgement*). Každý z týchto druhov úsudku si ukážeme na príklade:

P1: *John may be in his office.*

John možno bude vo svojej pracovni.

(Palmer, 2001, s. 25)

P2: *John must be in his office.*

John musí byť vo svojej pracovni.

(Palmer, 2001, s. 25)

P3: *John 'll be in his office.*

John bude vo svojej pracovni.

(Palmer, 2001, s. 25)

Palmer (2001, s. 25) tieto príklady vysvetľuje nasledovne: Prvý príklad znázorňuje špekulatívny úsudok, kde pomocou *may be* (možno je, môže byť) hovorca naznačuje neistotu o tom, či John je v pracovni alebo nie. Inými slovami, špekuluje o tom, že by tam mohol byť. V príklade P2 zas hovorca použil *must be* (musí byť, určite je). Ide o deduktívny úsudok, ktorý je charakteristický tým, že je tvorený na základe nejakého pozorovateľného dôkazu, v tomto prípade môže hovorca napríklad vidieť, že sa v Johnovej pracovni svieti. Asumptívny úsudok v príklade P3 je vyjadrený pomocou *will be*, čo je forma budúceho času slovesa byť. Takýto úsudok sa tvorí na základe všeobecne známych vecí. V tomto prípade sa to dá vysvetliť tak, že hovorca vie, o ktorej John začína pracovať, a tak predpokladá, že bude v pracovni. Na týchto príkladoch je vidieť, ako sa v angličtine dá rozlišovať medzi rôznymi druhmi úsudkov. Jazykov, kde sa dá jasne rozlišovať medzi takýmito typmi úsudkov, je však v Európe viacero, napríklad nemčina, dánčina či taliančina (Palmer 2001, s. 26).

Ďalší spôsob, ako podľa Palmera (2001, s. 34) vyjadriť v angličtine epistemickú modálnosť, je pomocou prísloviak, napr. *perhaps* (možno), *probably* (pravdepodobne) alebo *certainly* (určite). Pozrime sa na jeden z Palmerových príkladov:

P4: *She's certainly there.*

Určite tam je.

(Palmer, 2001, s. 34)

Na prvý pohľad sa môže zdať, že medzi príkladom P4 a P2 nie je žiaden významový rozdiel, ale Palmer (2001, s. 34) tvrdí, že *must* a *certainly* sa z epistemického hľadiska líšia tým, že zatiaľ čo *must* naznačuje, že hovorca tvorí úsudok na základe akéhosi dôkazu, *certainly* slúži len na vyjadrenie miery istoty o hovorcovom tvrdení. Tu sa ukazuje prvý z dôvodov, prečo Palmer tvrdí (viď definícia v úvode kapitoly), že epistemická modálnosť a evidencialita spolu súvisia.

Podľa Palmera (2001, s. 32) je ďalšou funkciou epistemickej modálnosti zjemnenie úsudku. Znamená to, že „hovorca znižuje stupeň miery istoty o svojom tvrdení“. Napríklad v angličtine sa úsudok dá zjemniť použitím minulých foriem modálnych sloviak. Minulý čas od *may* je *might* (mohlo by byť), sloveso *will* má minulú formu *would* (bolo by) a minulý čas od *must* môžeme vyjadriť pomocou *ought to* alebo *should* (malo by byť). Pozrime sa na dva príklady:

P5: *Mary might be at school now.*

Mary by už mohla byť v škole.

(Palmer, 2001, s. 32)

P6: *Mary ought to / should be at school by now.*

Mary by už teraz mala byť v škole.

(Palmer, 2001, s. 32)

Zaujímavý je príklad P6, pretože vďaka *ought to* alebo *should* nadobúda podľa Palmera (2001, s. 32) táto veta skrytý významový odtieň, konkrétne podmienku, že Mary by v škole mala byť „za predpokladu, že sa veci majú tak, ako hovorca očakáva“. Na rozdiel od *might* a *would* teda nejde len o zníženie stupňa miery istoty hovorcu o svojom tvrdení.

Skúsme sa zamyslieť nad tým, ako to funguje v slovenčine. Oravec a Bajžiková (1982, s. 54) uvádzajú, že

Hlavným prostriedkom na vyjadrovanie istotnej modálnosti sú lexikálne prostriedky, a to hodnotiace častice na osi áno – nie, napríklad iste, akiste, zaiste, doista, , podistým, (na)ozaj, zrejme; asi, azda, možno, vlastne...; sotva, nepriam a pod.

Mistrík (1984, s. 155) dopĺňa, že „epistemická modálnosť sa dá taktiež vyjadriť pomocou morfológických prostriedkov, ako napríklad budúci čas slovesa alebo slovesný spôsob (kondicionál)“. Pozrime sa teda na samotné preklady príkladov P1, P2 a P3. Z nich je jasné, že spôsoby vyjadrenia špekulatívneho a deduktívneho úsudku sú aj v slovenskom jazyku, pričom *môže byť* vyjadruje špekulatívny úsudok a *určite je* zas vyjadruje deduktívny úsudok. Podobne je to aj s asumptívnym úsudkom, ktorý sa dá vyjadriť použitím budúceho času slovesa byť. Na prekladoch príkladov P5 a P6 je zas vidieť, že aj v slovenčine je možné zjemniť stupeň miery istoty o pravdivosti tvrdenia. Zaujímavý je však príklad P4. Zatiaľ čo na základe Palmerovho vysvetlenia vieme, že v angličtine má *must* na rozdiel od *certainly* má istý významový odtieň, ktorý naznačuje, že hovorcov úsudok bol vytvorený na základe istého dôkazu, v slovenčine toto potvrdené nie je. Ak však skúsím porovnať vety „Určite tam je.“ a „Musí tam byť.“, ako rodený Slovak cítim, že „musí“ je silnejšie než „určite“ práve pre to, že „musí“ v sebe skrýva prítomnosť nejakého dôkazu. Ide však len o moju domnienku.

Na angličtine a slovenčine sme si ukázali epistemickú modálnosť vyjadrenú lexikálne, prípadne pomocou rôznych slovesných časov (viď príklady P3, P5, P6). Sú však jazyky, ktoré majú na vyjadrenie úsudkov gramatikalizované markery (Palmer, 2001, s. 27). Ako príklad uvediem výpis markerov z jazyka inga, ktorý je akousi variáciou kečuánčiny (Levinsohn, 1975, s. 14–15, 22, cit. v Palmer, 2001, s. 27):

- Mi: označuje overený čin - v kladných vetách
- Chu: označuje overený čin - v záporných vetách
- Si: označuje čin reportovaný hovorcovi
- Cha: označuje čin, o ktorom hovorca dedukuje, že sa stal
- Sica: označuje čin, o ktorom hovorca špekuluje, že sa mohol stať

Ďalej sa pozrime na jazyk tuyuca, ktorý obsahuje markery, ktoré sa dajú rozdeliť na dva typy: zjavné a predpokladané (Barnes, 1984, s. 257; cit. v Palmer, 2001, s. 29). Konkrétne príklady sú nasledovné:

- P7:** *Diiga apewi.*
Hral futbal (videl som, ako hrá).
(Willett, 1988, s. 73)
- P8:** *Diiga apeti.*
Hral futbal (počul som, ale nevidel som ho).
(Willett, 1988, s. 73)
- P9:** *Diiga apeyigi.*
Hral futbal (niekto iný mi to povedal).
(Willett, 1988, s. 73)
- P10:** *Diiga apeyi.*
Hral futbal (vidím odtlačok jeho topánky na ihrisku, ale hrať som ho nevidel).
(Willett, 1988, s. 73, Palmer, 2001, s. 29)
- P11:** *Diiga apehiyi.*
Hral futbal (je logické to predpokladať).
(Willett, 1988, s. 73)

Na týchto príkladoch je zaujímavé to, že úsudky v príkladoch P10 a P11 majú podľa Palmera (2001, s. 29) aj evidenciálnu funkciu, pretože „oba tieto úsudky hovorca vytvoril na základe nejakého dôkazu“, čo je zrejme ďalší dôvod, prečo Palmer považuje epistemickú modálnosť a evidencialitu za úzko súvisiace pojmy.

1.2 Evidencialita

V predchádzajúcej kapitole som sa stručne venoval pojmu epistemická modálnosť podľa definícií Palmera (2001), Oravca a Bajzíkovej (1982) a Mistríka (1984), kde som na príkladoch z niekoľkých jazykov stručne vysvetlil, ako sa dá vyjadriť miera hovorcovej istoty, resp. miera zaviazanosti hovorca k pravdivosti tvrdenia. V tejto kapitole sa pozrieme na pojem evidencialita. Definícií a pohľadov na evidencialitu je viacero, neexistuje jednotné vysvetlenie pre tento pojem.

Najjednoduchšie a najstručnejšie vysvetlenie poskytuje Yamamoto (2011, s. 79), ktorý evidencialitu popisuje ako „gramatickú kategóriu, ktorej primárnou funkciou je poskytnúť dôkaz o danej informácii“.

Franz Boas je pokladaný za prvého lingvistu, ktorý pojem evidencialita spomenul, a to v deskriptívnej lingvistike aplikovanej na jazyk kwakiutl (Mushin, 2001, s. 17). Boas (1938, s. 133, cit. v Aikhenvald, 2018, s. 1) sa o dôležitosti evidenciality vyjadruje nasledovne: „zatiaľ čo pre nás určitosť, číslo a čas sú povinnými aspektmi, nachádzame v iných jazykoch lokalitu blízko hovorcovi alebo inde, zdroj informácie—či videný, počutý či odvodzovaný—ako povinné aspekty“, pričom za „nás“ zrejme považuje ľudí, ktorí hovoria jazykmi, ktoré nemajú gramatické evidenciálne systémy.

Aikhenvald (2018, s. 1) zas formuluje svoj pohľad na pojem evidencialita takto:

V peknej hŕstke jazykov musí človek špecifikovať zdroj informácie, na základe ktorej je tvrdenie založené—či hovorca videl ako sa udalosť stala, nevidel to, ale počul to (alebo to cítil), utvoril o nej domnienku založenú na vizuálnych stopách alebo premýšľaní alebo všeobecných znalosti, alebo mu o nej bolo povedané. Toto je podstata evidenciality, alebo *gramatického označovania zdroja informácie*...

Všimnime si, že Aikhenvald, podobne ako Yamamoto (2011) evidencialitu v tejto definícii taktiež označuje aj ako gramatické označovanie zdroja informácie. Tu sa dostávame k prvej z nezhôd medzi názormi, ako môže byť evidencialita vyjadrená. Okrem Aikhenvald priradzujú evidencialitu len jazykom s gramatickým evidenciálnym systémom (chápu ju ako gramatickú kategóriu) aj napr. Palmer (2001) a Willett (1988). Na evidencialitu však existuje aj iný pohľad, a to taký, že evidencialita môže byť chápaná aj ako sémantická kategória, ktorá môže byť vyjadrená gramaticky, lexikálne a parafrasticky (Mushin, 2001, s. 17).

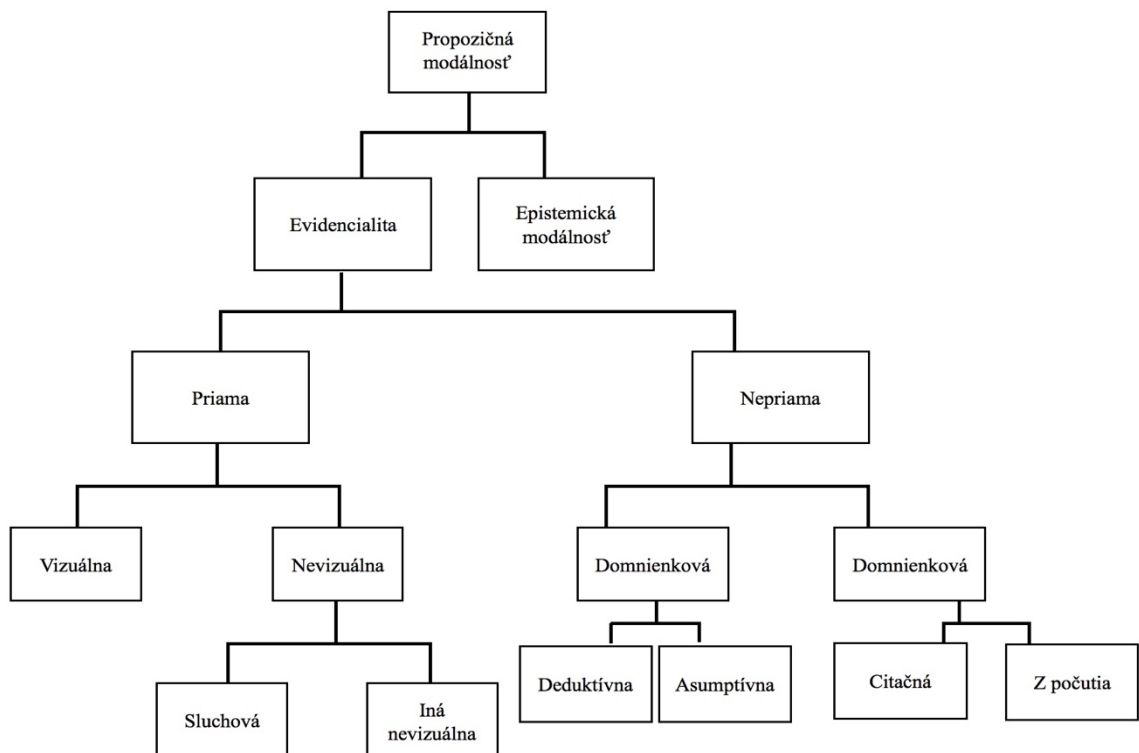
Ďalšiu nezgodu v pohľadoch na evidencialitu môžeme spozorovať v definíciách Palmera (2001), Yamamota (2011), Aikhenvald (2018) a Boasa (1938). Zatiaľ čo Palmer (2001) a Yamamoto (2011) vo svojich definíciách hovoria o dôkazoch, Aikhenvald (2018) a Boas (1938) svoje definície zakladajú čisto na základe špecifikovania zdroja informácie. Aikhenvald (2018, s. 5) svoju definíciu dopĺňa:

„Evidenciálny“ a „evidencialita“ ako lingvistické kategórie neznamenajú „dôkaz“ v zmysle bežnej reči. „Dôkaz“ pokrýva fakty, okolnosti a predmety, ktoré dokazujú platnosť alebo existenciu niečoho. Dôkaz taktiež pokrýva „dôkazové tvrdenie“ prijateľné na súde ako svedectvo...

Aikhenvald (2018, s. 6) ďalej pokračuje

Lingvistická evidencialita nemá nič spoločné s poskytovaním dôkazov na súde alebo pri hádke, alebo s naznačovaním čo je pravdivé a čo nie, alebo s ukazovaním presvedčenia človeka. Evidencialita len poskytuje zdroj informácie.

Podľa Gurajek (2010, s. 30) sa evidencialita dá rozdeliť na niekoľko podkategórií, ktoré sa teraz pokúsím stručne popísať. Dve hlavné podkategórie evidenciality sú: priama evidencialita a nepriama evidencialita. Priamu evidencialitu môžeme rozdeliť na vizuálnu a nevizuálnu (zmyslovú), pričom nevizuálna sa ďalej rozdeľuje na sluchovú evidencialitu a evidencialitu iných nevizuálnych zmyslov. Nepriama evidencialita sa takisto delí na dve podskupiny, a to reportovanú a domnienkovú. Reportovaná evidencialita sa ďalej delí na evidencialitu z počutia a na citačnú evidencialitu. Domnienková evidencialita sa zas delí na deduktívnu a asumpatívnu. Pre lepšie pochopenie tohoto rozdelenia nižšie uvádzam grafický náčrt:

Obrázok 1: rozdelenie evidenciality na najmenšie zložky (Gurajek, 2010, s. 30)

Priama evidencialita sa najčastejšie spája s vizuálnymi zmyslami, no môže samozrejme zahŕňať aj všetky ostatné zmysly, čiže sluch, čuch, hmat a chuť, pričom evidenciálny dôkaz je týmito hovorcovými zmyslami pozorovaný priamo (Gurajek, 2010, s. 34). Zaujímavosťou je, že „existujú jazyky, ktoré vo svojom evidenciálnom systéme majú len jeden sufix, ktorý slúži na vyjadrenie evidenciality pomocou všetkých zmyslov“. Jedným z takýchto jazykov je *ngiyambaa*, ktorý pre všetky zmysly používa evidenciálny marker *-gara* (Gurajek, 2010, s. 34–35).

Nepriama evidencialita sa používa v prípade, že hovorca nebol priamym svedkom daného činu či udalosti a hovorí o nich až po tom, čo sa stali. Domnienkovými evidenciálnymi môže hovorca vyjadriť buď dedukciu na základne zmyslového vnímania výsledku akcie či činnosti, prípadne predpoklad na základe všeobecných vedomostí alebo jeho skúseností. Reportívne evidenciály zas slúžia na podanie informácie, ktorú hovorca získal od iného zdroja, pričom sa nemusí uvádzať zdroj, z ktorého daná informácia pochádza. Na druhej strane pri citačných evidenciáloch hovorca priamo uvádza odkiaľ podávanú informáciu má. Príkladom je jazyk *fasu*, ktorý používa marker *-pakaē*, ktorým hovorca naznačuje, že nepozná pôvodného autora tvrdenie, ktoré práve predáva. Ak chce hovorca naznačiť, že vie, od koho pôvodne daná informácia pochádza, použije evidenciálny marker *-ripo* (Gurajek, 2010, s. 46, 50, 51).

Začiatkom tejto podkapitoly som spomínal, že evidencialita sa dá chápať aj ako sémantická kategória, ktorá môže byť vyjadrená gramaticky, lexikálne či parafrasticky. Doteraz sme boli v kontakte len s jazykmi, ktoré majú gramatické evidenciálne systémy, napríklad už pred tým spomínaný jazyk *tuyuca*, ktorý som uvádzal v príkladoch P7 – P11. Teraz sa skúsme pozrieť na lexikálne a parafrastické vyjadrenie evidenciality.

Jeden z jazykov, v ktorom je možné nájsť lexikálne aj parafrastické vyjadrenie evidenciality, je angličtina. (Gurajek, 2010, s. 54, 66) uvádza, že anglický jazyk môže evidencialitu vyjadriť lexikálne pomocou vnemových slovies *see* (vidieť), *hear* (počuť), *look* (vyzerať, pozrieť), *listen* (počúvať), *feel* (cítiť, napríklad dotyk, pocit), *smell* (cítiť ako čuchový zmysel) či *taste* (chutiť, cítiť chuť). Pomocou týchto slovies vyjadrujeme priamu evidencialitu. Nepriama evidencialita sa dá vyjadriť napríklad pomocou slovies *say* (povedať) alebo *tell* (povedať). Ďalšie evidenciálne slovesá sú napríklad *seem* (zdať sa) alebo *appear* (vyzerať, javiť sa.) a patria k priame evidencialite. Okrem slovies sa dajú použiť aj príslovky, napríklad *apparently* (očividne) alebo *presumably* (podľa všetkého), ktoré by som priradil k nepriamej domnienkovej evidencialite. Ak chce hovorca evidencialitu v angličtine vyjadriť parafrasticky, môže tak urobiť použitím spojení na

reportovanie reči, napríklad *it is said* (hovorí sa), *they say* (hovoria) alebo napríklad *someone told me* (niekto mi povedal).

Pri parafrastickom vyjadrovaní evidenciality je však zaujímavé to, že je možné vo vete zrušiť jej evidenciálny význam (Carretero a Mansilla, 2015, s. 147). Pozrime sa na nasledujúci príklad:

P12: *I've heard 22 Jump Street is a good film, but I don't think so.*

Počul som, že *22 Jump Street* je dobrý film, ale ja si to nemyslím.

(Carretero a Mansilla, 2015, s. 147)

Ak by vo vete nebolo použité „*but I don't think so* (ale ja si to nemyslím)“, išlo by o jasne evidenciálnu vetu, pretože hovorca by dal najavo, že film nevidel a len počul o tom, že je dobrý. Ak však do vety hovorca pridá „ale ja si to nemyslím“, poslucháč hneď pochopí, že hovorca film už videl a tým pádom je evidenciálny význam „počul som“ znegovaný, keďže sa z vety stáva priame tvrdenie. (Carretero a Mansilla, 2015, s. 147).

Podobne ako pri epistemickej modálnosti, aj pri evidencialite sa v slovenčine a angličtine vyskytujú podobnosti. Problémom však je, že evidencialitu v slovenčine nerozoberajú zrejme žiadne odborné zdroje, takže táto časť bude založená len na mojich pozorovaniach a domnienkach. Pri pokuse o popis evidenciality v slovenčine nám opäť môžu pomôcť preklady slov vyjadrujúcich evidencialitu v angličtine. Vidíme teda, že aj slovenčina má vnemové slovesa ako „vidieť, počuť, cítiť (dotyk, pocit, chuť alebo pach) atď.“ Taktiež v slovenčine existujú slovesá „zdať sa, vyzerat' atď“ či príslovky „očividne, podľa všetkého atď.“ Rovnako sa dá označiť aj informácia z počutia, napr. „povedali mi, počul som, hovorí sa atď“. Ďalší spoločný znak je, že aj v slovenčine je možné negovať evidenciálny význam vo vetách (viď príklad P12 a jeho preklad).

Videli sme teda, že evidencialitu môžeme vyjadriť jednak gramaticky (viď príklady z jazyka tuyuca), lexikálne či parafrasticky. Na základe týchto poznatkov prichádzam k záveru, že evidencialita nie je len gramatická kategória vyskytujúca sa v istom množstve jazykov, ale že je to sémantická kategória, ktorá môže byť vyjadrená viacerými spôsobmi.

2. Evidencialita v japončine

Pojem evidencialita sa v japončine označuje slovom *šókosei* (証拠性) a môže byť vyjadrená viacerými spôsobmi. Jeden z možných spôsobov vyjadrenia evidenciality v japončine je pomocou evidenciálnych markerov, konkrétne *rašii*, *-só*, *só*, *jó* a *mitai*. (Narrog, 2009, s. 113). Ďalším spôsobom je parafrastické vyjadrenie evidenciality pomocou spojení *to itta*, *to kiita*, *to jonda* atď (Ishida, 2006, s. 1283). Okrem týchto možností sa na vyjadrenie evidenciality dá použiť napríklad aj koncová častica *tte* (Mushin, 2001, s. 121) či sufix *ppoi*, ktorý je stále relatívne mladým prírastkom do rodiny evidenciálnych markerov (Narrog a Yang, 2018, s. 714). V tejto kapitole sa budem hlavne venovať gramatickému vyjadreniu evidenciality pomocou spomínaných piatich evidenciálnych markerov, ale krátky priestor venujem aj *tte* a *ppoi*, ako aj parafrastickému vyjadreniu evidenciality.

2.1 Evidenciálne markery *jó*, *mitai* a *rašii*

Evidenciálny marker *jó* podľa Narroga (2009, s. 117) „pochádza zo sinojaponského slova *jó*, ktorého význam je „vzhlád či spôsob“ (Narrog, 2009, s. 117) a *mitai* zasa „pochádza zo spojenia *mita jó na*, ktoré znamená „vyzerajúci ako“. *Mitai* sa vraj prvýkrát v evidenciálnom použití objavilo v tridsiatych rokoch 20. storočia. (Narrog a Yang, 2018, s. 724). „*Jó* a *mitai* majú okrem evidenciálneho využitia aj iné využitie, a to na porovnávanie či vyjadrenie podobnosti“ (Narrog, 2009, s. 117) a „základný rozdiel medzi nimi je ten, že *jó* sa používa prevažne v písomnej reči a *mitai* v hovorenej reči“ (Narrog a Yang, 2018, s. 724). Pozrime sa na základné použitie *jó*.

„*Jó* sa používa pri vyjadrení domnienky založenej na nejakom vizuálnom, sluchovom alebo hmatateľnom dôkaze“ (Ishida, 2006, s. 1283). Ide teda o evidenciálny marker, ktorým hovorca vyjadruje niečo na „základe svojej vlastnej skúsenosti resp. svojho vlastného zmyslového pozorovania“ (Huang, 2003, s. 96). Pozrime sa na príklad:

P1: *Kao iro ga jokunai jó da.*
Vyzeráš bledo.

(Narrog, 2009, s. 118)

Z tejto vety je zrejmé, že ide o tvrdenie založené na priamom pozorovaní. Ide teda o hodnotenie situácie na základe vlastnými zmyslami získaného dôkazu, a preto je v tejto vete použité *jó*. Kusumoto (2008, s. 289) však tvrdí, že v takýchto prípadoch nejde len o čisto zmyslové pozorovanie. Použitím *jó* teda hovorca nie len že naznačuje, že poslucháč vyzerá bledo, ale „snaží sa mu naznačiť, že by so svojim momentálnym stavom mal niečo robiť“ (2008, s. 289). Podobná situácia nastáva napríklad aj v prípade, že prší. Pozrime sa na Kusumotov príklad:

P2: *Ame ga futte kita jó da.*
Zdá sa, že sa rozpršalo.

(Kusumoto, 2009, s. 289)

Hovorca jasne vidí, že sa rozpršalo, no napriek tomu používa *jó*. V tomto prípade *jó* naznačuje, že hovorca čaká na reakciu poslucháča (Kusumoto, 2008, s. 289). Túto vetu by sme teda do slovenčiny zrejme mohli voľne preložiť ako „Prší. Čo teraz?“ pričom „čo teraz?“ je vyjadrené pomocou *jó*.

Vyššie som spomenul, že rozdiel medzi *jó* a *mitai* je len v hovorovosti, no podľa Huanga (2003, s. 100–103) však existujú tri základné faktory, ktoré musí hovorca zvážiť pri používaní *jó* a *mitai* (Huang, 2003, s. 102): postavenie poslucháča voči hovorcovi, formálnosť situácie a postavenie osoby, ktorá je obsahom konverzácie medzi poslucháčom a hovorcom. Pri postavení poslucháča voči hovorcovi je nutné toto postavenie rozdeliť na vysoké, neutrálne a nízke. Ak uvažujeme nad formálnosťou situácie, opäť rozlišujeme formálnu, neutrálnu a neformálnu situáciu. Podobne ako pri postavení poslucháča, aj pri postavení osoby, ktorá je obsahom konverzácie medzi poslucháčom a hovorcom, rozlišujeme vysoké, neutrálne a nízke postavenie (Huang, 2003, s. 102). Huang (2003, s. 102) ďalej uvádza, že pri vysokom postavení poslucháča alebo osoby, ktorá je obsahom konverzácie, ako aj pri formálnej situácii, je vhodnejšie použiť *jó*. Pri neutrálnom postavení osôb a pri neutrálnej situácii je vhodné použiť oba markery a pri nízkom postavení osôb či neformálnej situácii je najvhodnejšie použiť *mitai*. Pozrime sa na nasledujúci príklad:

P3: *Sensei, mó kaetta mitai jo.*
Zdá sa, že učiteľ už odišiel.

(Huang, 2003, s. 102)

Táto veta vykresľuje situáciu, kde hovorca a poslucháč idú k učiteľovej pracovni. Hovorca a poslucháč sú blízki kamaráti, takže postavenie poslucháča je v tejto situácii nízke. Pri príchode k učiteľovej pracovni hovorca a poslucháč zistia, že dvere sú zamknuté a hovorca vysloví vetu z príkladu P2. Bolo v poriadku, aj keby hovorca použil *mitai*, ale v tomto prípade je podľa Huanga (2003, s. 102) dôležitejší vzťah medzi hovorcom a poslucháčom, takže „ak sa v rovnakej vete berie do úvahy postavenie poslucháča a postavenie osoby, ktorá je obsahom konverzácie, má poslucháčova úroveň prednosť.“ V príklade P3 je jasné, že zväženie postavenia poslucháča má prednosť, takže hovorca použil *mitai*. Pozrime sa na ďalší príklad:

P4: *Kimura-san wa mada kite inai jó desu.*

Zdá sa, že Kimura tu ešte nie je.

(Huang, 2003, s. 102)

Tento príklad je zas zasadený do situácie, kedy sa učiteľ stretáva so svojimi študentmi pred miestom konania večierku. Postavenie učiteľa je voči študentom vysoké a situácia je neformálna, keďže ide o spoločný večierok. Huang (2003, s. 102) popisuje túto situáciu tak, že učiteľ sa pýta, či už na stretnutie dorazili všetci, na čo mu študent odpovedá, že Kimura ešte neprišiel. Vidíme, že hovorca použil v tomto prípade *jó*. Toto Huang (2003, s. 102) odôvodňuje tak, že „v prípade, že sa postavenie poslucháča a formálnosť situácie líšia, má pri rozhodovaní prednosť to, čo má vyššiu úroveň.“ Vidíme, že situácia je neformálna a postavenie poslucháča voči hovorcovi vysoké, takže vo vete je vhodnejšie použiť *jó*.

Rašii vzniklo podľa Narroga (2009, s. 117) „zo sufixu *-rašii*, s významom, že niečo má charakteristiku niečoho“. Narrog (2009, s. 117) ďalej tvrdí, že na rozdiel od *jó* má *rašii* dve základné funkcie. Jedna je na tvorbu úsudku, podobne ako u *jó* a druhá slúži na predávanie informácií z počutia. Mushin (2001, s. 124) o reportívnej funkcii *rašii* tvrdí, že pomocou neho môžeme predávať informáciu z počutia, ktorú takto predával už predošlý hovorca, a tak podľa nej *rašii* vo funkcii podávania informácie, resp. v reportívnej funkcii slúži skôr na prerozprávanie než na priamy report. Pozrime sa na príklad:

P5: *De sono jaku tte jú no wa otósan no jaku datta rašii no ne.*

No a tá postava bola teda rola otca.

(Mushin, 2001, s. 126)

Mushin (2001, s. 126–127) vysvetľuje, že príklad P5 je nie je obyčajným podaním informácie z počutia. Ak sa nad touto vetou zamyslíme, mohli by sme si ju vysvetliť tak, že hovorcovi ktosi povedal o role otca už pred tým a po tom, čo hovorca samotnú postavu vidí, tvorí domnienku na základe informácie získanej z počutia. Túto špekuláciu by mohlo potvrdiť tvrdenie Mushin (2001, s. 24), že „tvrdenie, ktoré *rašii* modifikuje, čiastočne naznačuje mentálny vstup hovorcu.“

Druhou funkciou *rašii*, podobne ako pri *jó*, je tvorenie úsudku. Na rozdiel od *jó*

sa *rašii* používa na naznačenie, že záver, okrem toho, že je dojomom, je výsledkom logického premýšľania, v ktorom je situácia neprístupná hovorcovým zmyslom, prípadne je nečakaná (Kamiya, 1995, s. 566; Nakamizo et al. 1995, s. 5, cit. v Narrog, 2009, s. 118–119).

Skúsme sa zamyslieť nad nasledujúcim príkladom:

P6: *Saru ni wa šikaši, saru nari no mokuteki ga aru rašii.*

Zdá sa však, že opice majú svoje vlastné ciele.

(Kamiya, 1995, s. 56, cit. v Narrog, 2009, s. 119)

Ak sa opäť pozrieme na definíciu nad príkladom P6, môžeme zrejme usúdiť, že hovorca v príklade P6 skutočne premýšľal o opiciach a o ich cieľoch, pričom vôbec nemusel byť v ich prítomnosti. Zrejme teda môžeme tvrdiť, že ide o jasný príklad úsudku vytvoreného na základe hovorcovho logického premýšľania. Toto naše tvrdenie podporuje aj Ishida (2006, s. 1283), podľa ktorého sa „*rašii* používa na tvorbu úsudku na základe neznámych faktov...“. Skúsme sa zamyslieť aj nad tým, prečo v tejto vete nemôže byť použité *jó*. Skutočnosť, že opice majú svoje vlastné ciele, nemôže byť pozorovaná priamym zmyslovým vnemom. Je pravda, že hovorca síce musí opice nejakým spôsobom pozorovať, ale domnievam sa, že v tomto prípade môže ísť aj o nepriame pozorovanie. Mohol teda o opiciach počuť alebo čítať. Svoje poznatky logicky spracoval a tak prišiel k záveru, že opice zrejme majú svoje vlastné ciele. Preto prichádzam k záveru, že hovorca musí použiť *rašii*, v žiadnom prípade nie *jó*.

Na základe vyššie popisovaných faktov sa môže zdať, že rozdiel medzi *jó* a *rašii* je veľmi veľký. Existujú však prípady, kde sa vo vete dajú použiť oba markery, no dochádza však k istým významovým odtienkom. Na podrobné preskúmanie prípadov, kde sa dá použiť aj *jó* aj *rašii* bohužiaľ v tejto práci nie je dostatok priestoru, ale môžeme

sa pozrieť na Huangovo (2003, s. 96–100) zhrnutie rôznych prípadov, kde je možné použiť oba markery. Prvý prípad sa týka psychologickej vzdialenosti hovorca k miestu či predmetu, ktoré je spomenuté vo výpovedi. Druhý prípad sa týka fyzickej vzdialenosti medzi hovorcem a predmetom pozorovania. V treťom prípade je ukázané, ako sa dá pomocou *jó* a *rašii* vyjadriť pocit zodpovednosti za hovorcov čin. Pozrieme sa aj na prípad, ktorý sa zaoberá spôsobmi zjemnenia tvrdenia a nakoniec si ukážeme, ako *rašii* a *jó* fungujú pri tvorbe subjektívnych a objektívnych úsudkov. Pozrime sa teda na psychologické vyjadrenie vzdialenosti (japonsky *šinriteki kjori*; 心理的距離) medzi hovorcem a predmetom výpovede:

P7: *Šinbun de mimašita ga, kono aida no džišin ni joru Mekišiko no higai wa taihen na mono no jó desu ne.*

V novinách som videl, že nedávne zemetrasenie zrejme spôsobilo v Mexiku ohromné škody.

(Hajacu, 1998, cit. v Huang, 2003, s. 96)

Podľa Huang (2003, s. 96) spočíva vyjadrenie psychologickej vzdialenosti pomocou evidenciálnych markerov v tom, že „pomocou *jó* hovorca vyjadruje blízku psychologickú vzdialenosť“ a „pomocou *rašii* ďalekú psychologickú vzdialenosť“. Zamyslime sa teda nad príkladom P7. Ak má ísť o „blízku psychologickú vzdialenosť“, hovorcovi je zrejme Mexiko blízke, preto používa *jó*. Ak by vo vete však použil *rašii*, znamenalo by to zrejme, že Mexiko hovorcovi nie je blízke, a tak svoju výpoveď len predáva poslucháčovi. Tu si dovoľím podotknúť, že „použitím *rašii* sa hovorca od záveru dištancuje...“ (Kamiya 1995, s. 566; Nakamizo et al., 1995, s. 5, cit. v Narrog 2009, s. 118), čo môže súvisieť práve s touto ďalekou psychologickou vzdialenosťou.

Druhý prípad, na ktorý sa pozrieme, je použitie *jó* a *rašii* pri vyjadrovaní fyzickej vzdialenosti medzi hovorcem a predmetom, ktorý pozoruje. Opäť sa pozrime na príklady:

P8: *Ano hiššo wa gudon na jó ni mieru ga, ano jarite no šáčó ga tebanasanai no da kara, are de wa nakanaka júnó rašii.*

Tá sekretárka síce vyzerá hlúpo, ale keďže ju taký schopný šéf nechce od seba pustiť, je zrejme celkom schopná.

(Kikuči, 2000, cit. v Huang, 2003, s. 97)

P9: *Kono kóto wa boku ni wa sukoši čiiisai jó da.*

Tento kabát mi asi bude malý.

(Kikuči, 2000, cit. v Huang, 2003, s. 97)

Podľa Huanga (2003, s. 97) je v tomto prípade „pomocou *jó* vyjadrená blízka vzdialenosť medzi hovorcom a objektom pozorovania a pomocou *rašii* ďaleká vzdialenosť.“ Skúsme sa však nad týmito vetami zamyslieť. Domnievam sa, že na týchto vetách je v skutočnosti ukázané základné použitie *jó* a *rašii*, ktoré sme si definovali vyššie. V príklade P9 hovorca tvrdí, že mu kabát asi bude malý. Môžeme predpokladať, že toto tvrdenie zakladá na tom, že ten kabát je priamo prístupný jeho zmyslovému pozorovaniu, takže ide o okamžitý dojem. Ak by vzdialenosť medzi hovorcom a týmto kabátom nebola blízka, nemohol by ho hodnotiť vlastným zmyslovým vnímaním, takže *jó* by bolo nepoužiteľné. V príklade P8 je vykreslená situácia, kde hovorca sekretárkine schopnosti nehodnotí na základe priameho pozorovania, ale na základe toho, ako sa k nej správa šéf. Je teda zrejmé, že ide o domnienku založenú na logickom premýšľaní hovorcu.

Nasledujúci prípad ukazuje, ako sa pomocou *jó* a *rašii* dá vyjadriť pocit zodpovednosti za hovorcov čin.

P10: *Sósa o mačigatte kikai ga kowarete šimatta jó desu.*

Pomýlil som sa a zdá sa, že sa stroj pokazil.

(Kim, 1992, cit. v Huang, 2003, s. 97)

Použitím *jó* v tejto vete dáva podľa Huanga (2003, s. 97) hovorca najavo, „že hovorí s pocitom ľútosť.“ Použitím *rašii* zas podľa Huanga (2003, s. 97) hovorca vyjadruje, že „sa vyhýba zodpovednosti.“ Skúsme sa opäť hlbšie zamyslieť. Ak by hovorca použil *rašii*, aby nepriznával pocit zodpovednosti, opäť by sme mohli aplikovať definíciu, že hovorca sa použitím *rašii* dištancuje od daného záveru. Ak by však použil *jó*, ako vidíme v príklade P10, vzťah medzi *jó* a hovorcovou ľútosťou by mohol spočívať v tom, že hovorca túto situáciu zhodnocuje na základe informácie, ktorá je dostupná jeho priamemu vnímaniu. Čiže priamo videl, že stroj sa pokazil po tom, čo s ním niečo urobil, čo znamená, že je priamo viditeľné, že jeho manipulácia so strojom spôsobila jeho pokazenie. Inými slovami by sme to mohli vysvetliť tak, že hovorca má priamym zmyslovým vnímaním dokázané, že príčinou poruchy stroja je práve on a jeho manipulácia so strojom.

V nasledujúcom prípade si ukážeme ako sa dá pomocou *jó* a *rašii* vyhnúť priamemu tvrdeniu. Pozrime sa najprv na príklad:

P11: *Rin-kun wa mó kaette šimatta n desu ka.*

Ee, mó kaetta jó desu ne.

Rin už odišiel ?

Áno, už asi odišiel.

(Huang, 2003, s. 100)

Huang (2003, s. 100) použitie *jó* v príklade P11 vysvetľuje tak, že „hovorca berie zodpovednosť za to, čo vraví, ale vzhľadom k tomu, že berie do úvahy postavenie poslucháča a osoby, o ktorej sa hovorí, sa vyhýba priamemu tvrdeniu“. Ak by vo vete bolo použité *rašii*, nastala by podľa Huanga (2003, s. 100) situácia, kedy by hovorca „nechcel brať zodpovednosť za to, čo vraví a použitím *rašii* by z vety spravil reportívnu vetu, a tým by zodpovednosť predal niekomu inému“.

Pozrime ešte na posledný prípad, ktorý sa týka objektívnosti či subjektívnosti úsudku. Najprv uvediem príklad:

P12: *Nanika džiko ga atta rašii desu ne. Denša ga daibu okurete imasu.*

Asi sa stala nejaká nehoda. Vlak dost' mešká.

(Huang, 2003, s. 100)

Predstavme si situáciu z príkladu P12. Hovorca zrejme stojí na nástupišti a vlak má výrazné meškanie. Na základe toho tvorí úsudok z príkladu P12. Huang (2003, s. 100) vysvetľuje, že „pomocou *rašii* hovorca tvorí objektívny úsudok na nejakom základe“ a „pomocou *jó* tvorí vlastný subjektívny úsudok na základe istých informácií.“ Skúsme si toto Huangovo vysvetlenie trochu objasniť. Hovorca zrejme stojí na nástupišti, ale vlak výrazne mešká. Na tomto základe zrejme jednoducho konštatuje, že sa asi stala nejaká nehoda a používa teda *rašii*. Ide teda zrejme o úsudok vytvorený na tom základe, že si hovorca jednoducho spája fakty dokopy. Použitím *jó* by však zrejme vyjadril vlastné presvedčenie o tom, že sa stala nehoda.

2.2 Evidenciálny marker *só*

Podľa Narroga (2009, s. 116) dáva pomocou *só* hovorca najavo, „že svoju informáciu získal od tretej osoby a použitím *só* túto informáciu podáva poslucháčovi s tým, že sa nemusí zaručiť za pravdivosť tohto tvrdenia“. Nobayashi (1999, s. 61, 65, cit. v Narrog, 2009, s. 117) dodáva, že „*só* sa podobá *rašii* v jeho reportívnej funkcii, ale rozdiel medzi *rašii* a *só* je v reportovaní ten, že ak podávame poslucháčovi správu od priameho zdroja, nemôžeme použiť *rašii*, možné je len *só*.“

P13: *Inori to keiai to oicumo ukete itadakitai soo desu.*

Chce, aby ste vždy prijímali jeho modlitby a lásku.

(Nobayashi, 1999, s. 61, cit. v Narrog, 2009, s. 116)

Táto veta ukazuje situáciu, kedy hovorca predáva poslucháčovi priamu správu od viceopáta, takže podľa Narroga (2009, s. 117) hovorca „musí použiť *só*, v žiadnom prípade nie *rašii*.“

2.3 Evidenciálny sufix *-só*

O sufixe *-só* sa v literatúre podľa všetkého nepíše až tak často a podrobne ako o markeroch *jó* a *rašii*. Podobne ako pri *só* v predošlej podkapitole, aj teraz sa pozrieme na Narrogovo (2009, s. 119–122) zhrnutie rôznych informácií o sufixe *-só*. Tento sufix má podľa Narroga (2009, s. 119) pôvod „v japonskom slove *sama* (vzhl'ad) alebo v sinojaponskom slove *só* (vzhl'ad).“

Vo svojej práci Narrog (2009, s. 119–120) uvádza tri hlavné použitia sufixu *-só*, a to: použitie na popis pocitu či vnútorného stavu tretej osoby, použitie na popis vlastnosti nejakého objektu, použitie, ktorým vyjadrujeme, že sa k niečomu schyľuje a použitie, ktorým špekulujeme o niečom, čo sa v blízkej budúcnosti môže stať. Pozrime sa teda na prvé z použití, konkrétne na popis pocitov alebo vnútorných stavov. Pozrime sa na nasledujúci príklad:

P14: *Kare wa kanašísó da.*

Vyzerá smutne.

(Sawanishi, 1999, s. 256, cit. v Narrog, 2009, s. 120)

V tomto prípade musí byť použité *-só*. Bez neho by táto veta nebola správna, pretože Kamio (1997, s. 60) upozorňuje, že „psychologické tvrdenia v priamej forme sú v japončine možné len ak je podmet prvá osoba, nie však keď je podmet druhá alebo tretia osoba.“ Z tohto Kamiovho tvrdenia vyplýva dôvod, prečo je v príklade P13 použité *-só*. Hovorca nemôže vysloviť priame tvrdenie, ak ide o druhú alebo tretiu osobu.

Druhé použitie, ktoré Narrog (2009, s. 119) uvádza, sa týka popisu vzhľadu či vlastnosti predmetu. Narrog (2009, s. 120) tvrdí, že „tento popis sa zakladá hlavne na vizuálnom zmysle, ale v iných prípadoch nie je vylúčené ani použitie sluchového zmyslu.“ Pozrime sa na nasledujúci príklad:

P15: *Kono ringo wa oišísó da.*

Toto jablko vyzerá chutne.

(Narrog, 2009, s. 119)

Táto veta je zaujímavá tým, že hovorca nepopisuje vzhľad jablka len na tom, čo priamo vidí. V tomto prípade je podľa Narroga (2009, s. 120) dôležité aj to, že „hovorca má základnú predstavu o tom, ako chutné jablko vyzerá.“ Kekize (2000, cit. v Narrog, 2009, s. 121) toto vysvetľuje tak, že „sú splnené isté podmienky pre to, aby mohla istá situácia nastať.“ Tu vidíme zaujímavú skutočnosť, že pre *-só* je charakteristická tzv. „dvojfázovosť“, pričom „súčasná fáza ukazuje symptómy a druhá fáza situáciu, ktorá nastane.“ (Abraham, 2005, cit. v Narrog, 2009, s. 122). Podľa Narroga (2009, s. 122–123) sa na tejto vlastnosti *-só* dá pekne ukázať rozdiel medzi *-só* a *jó*. Pozrime sa na príklad:

P16: *Kono mondai wa muzukašísó desu.*

Tento problém vyzerá zložito.

(Narrog, 2009, s. 122)

Narrog (2009, s. 122–123) tvrdí, že „*-só* naznačuje, že problém bude zrejme zložitý, ak sa ho niekto pokúsi vyriešiť,“ zatiaľ čo ak by bolo použité *jó*, naznačovalo by to, že „fakt, že sa problém zdá byť zložitý je už daný tým, že sa ho niekto pokúšal vyriešiť, ale zlyhal.“

Pozrime sa na posledné dve použitia *-só*:

P17: *Ame ga furisó da.*

Asi bude pršať.

(Sawanishi, 1999, s. 254, cit. v Narrog, 2009, s. 120)

P18: *Rainen atari wa, boku mo kaigai kinmu o meidžiraresó da.*

Vyzerá to tak, že niekedy budúci rok aj mne nariadia pracovať v zahraničí.

(Sakata, 1983, s. 81, cit. v Narrog, 2009, s. 120)

V oboch prípadoch vidíme, že dokazujú na budúcnosť. Rozdiel medzi nimi však spočíva v tom, že v príklade P16 je hovorcov úsudok založený na priamom pozorovaní (Narrog, 2009, s. 120), zatiaľ čo veta v príklade P17 je skôr hypotetická. Narrog (2009, s. 120) vysvetľuje, že hovorca k predpovedi z príkladu P17 prišiel „na základe rôznych možných zdrojov, vrátane vedomostí z počutia a vlastnej vedomosti o tom, ako to v jeho firme funguje.“ Zamyslime sa teraz nad dvojfázovosťou, o ktorej som písal pri príklade P14. Môžeme predpokladať, že aj v prípadoch P16 a P17 vidíme túto dvojfázovosť. V príklade P16 sa hovorca pozerá na oblohu a zrejme vidí tmavé mraky. Toto je prvá fáza. Na základe toho čo vidí, usudzuje, že asi bude pršať, čo je druhá fáza. Domnievam sa, že v príklade P17 to funguje rovnako, pričom prvú fázu predstavujú hovorcove informácie a druhú fázu samotný výsledok, že bude možno pracovne poslaný do zahraničia.

2.4 Iné spôsoby, ako v japončine vyjadriť evidencialitu

Ak sa pozrieme na odborné zdroje, ktoré sa zaoberajú evidencialitou v japončine, zistíme, že takmer všetky sa zaoberajú evidenciálnymi markermi, ktorým som sa venoval v predošlých podkapitolách. Ishida (2006, s. 1283–1284) však spomína aj niekoľko iných spôsobov, ktorými je možné dať vete evidenciálny význam. Konkrétne ide o niekoľko parafrastických spôsobov vyjadrenia evidenciality, ktoré sa skladajú z citačnej častice *to* (prípadne jeho hovorová forma *tte*), za ktorou nasleduje sloveso naznačujúce, odkiaľ hovoriaci danú informáciu má. Teda ak chce hovorca hovoriť o niečom, čo niekto iný povedal, ukončí vetu, ktorá obsahuje reportovanú informáciu spojením *to itta* (povedal, že...). Ak niečo čítal a chce to, čo sa dočítal prerozprávať poslucháčovi, pridá za informáciu *to jonda* (čítal som, že...) a ak chce predať informáciu z počutia, použije na

konci vety *to kiita* (počul som, že). Vid' príklad P20. Je nutné si však uvedomiť, že v tomto príklade je pred *itta* častica *to* vo svojej hovorovej forme, čiže *tte*.

Ďalší možný spôsob, ako v japončine vyjadriť evidencialitu je *tte* na konci vety, pričom je dôležité si uvedomiť, že toto *tte* nie je častica *to* (Mushin, 2001, s. 123).

P19: *Pítá wa dojóbi ni páti o suru (n da) tte.*

Peter vraj v sobotu organizuje večierok.

(Mushin, 2001, s. 121)

Ak by v tejto vete bolo použité *tte itta*, išlo by o reportovanú reč (čiže Peter povedal, že...), prípadne o parafrastické vyjadrenie evidenciality spomenuté vyššie. Mushin (2001, s. 121) tvrdí, že „*tte* na konci vety síce vzniklo z hovorovej formy citačnej častice *to*, ale v dnešnej dobe má jeho použitie na konci vety funkciu gramatického evidenciálneho markeru, ktorým reportujeme informáciu.“

P20: *Soko no tonari ni Burger King ga aru kara soko de mačiawase šijó tte itta n da tte.*

Vraj povedala „Vedľa je Burger King, tak sa stretneme tam.“

(Mushin, 2001, s. 122)

V tomto príklade vidíme *tte* použité aj ako hovorovú formu citačnej častice *to*, ktorou priamo označujeme to, čo daná osoba povedala (spolu so slovesom *itta*), aj ako gramatický evidenciálny marker na konci vety, ktorý naznačuje, že to, že daná osoba povedala, aby sa stretli vedľa Burger Kingu, je informácia z počutia, ktorú hovorca predáva poslucháčovi a domnievam sa, že koncové *tte* by v tomto prípade mohlo byť nahradené *rašii* (Mushin, 2001, s. 121).

Na záver sa ešte pozrime na *ppoi*, ktorý sa taktiež používa len v hovorovej reči. *Ppoi* ako evidenciál sa začal používať len nedávno. Jeho prvé evidenciálne použitie sa objavilo v 80tych rokoch 20. storočia (Iwasaki, 2012, s. 49; cit. v Narrog a Yang, 2018, s. 724). Tento evidenciál v sebe nesie nejaké vedľajšie významy, hlavne negatívnosť, ktorú hovorca môže vyjadriť buď voči tvrdeniu alebo voči samotnému úsudku (Narrog a Yang, 2018, s. 714). Pozrime sa na nasledujúci príklad:

P21: *Nanka ki ni šiteru ppoi.*

Zdá sa, že je z niečoho nervózny.

(Narrog a Yang, 2018, s. 714)

Použitím *ppoi* hovorca vyjadruje na rozdiel od *jó* „vyššiu mieru neistoty svojho úsudku, prípadne môže vyjadriť aj pochybnosť.“ (Narrog a Yang, 2018, s. 714).

3. Dáta a metóda výskumu

V tejto kapitole popíšem dáta, ktoré som zozbieral, zdroje, z ktorých som ich zbieral a taktiež spôsob rozčlenenia a spracovania dát.

Vo svojom výskume som pracoval len s niektorými možnosťami vyjadrenia evidenciality, konkrétne so základnými evidenciálnymi markermi *jó*, *mitai*, *rašii*, so sufixom *-só* a s citačným *só*. *Tte*, *ppoi* a parafrastické vyjadrovanie evidenciality neboli súčasťou môjho výskumu.

Dáta som zbieral z piatich kníh, pričom som sa snažil dosiahnuť, aby výskum zahŕňal päť rôznych autorov a päť rôznych prekladateľov. Nižšie uvádzam zoznam použitých kníh, pričom úplný bibliografický odkaz je uvedený v bibliografii:

- 1: *Haruki Murakami: Šikisai o motanai Cukuru Tazaki to kare no džunrei no toši (Bezfarebný Cukuru Tazaki a roky jeho putovania)* z roku 2013. Pri výskume som pracoval s Kindle edíciou japonského originálu z roku 2015 a taktiež elektronickou slovenskou verziou z roku 2014, o ktorej preklad sa postarala Dana Hašimoto. Pre tieto knihy budem ďalej v texte používať skratku *Cukuru Tazaki*.
- 2: *Jasunari Kawabata: Nemureru bidžo (Spiace krásavice)* z roku 1961. Počas výskumu som pracoval s Kindle edíciou japonského originálu z roku 2012 a s tlačenu verziou slovenského prekladu od Viktora Krupu z roku 1971. Na tieto knihy budem ďalej v texte odkazovať skratkou *Spiace krásavice*.
- 3: *Banana Jošimoto: Tugumi (Dovidenia Cugumi)* z roku 1989. Počas výskumu som pracoval s Kindle edíciou japonského originálu z roku 2015 a s tlačenu verziou slovenského prekladu od Lucie Preuss, ktorá vyšla v roku 2005. V texte budem na tieto knihy odkazovať heslom *Cugumi*.
- 4: *Kóbó Abe: Suna no onna (Žena z dún)* z roku 1962. Počas výskumu som pracoval s tlačným vydaním japonského originálu z roku 1981 a s tlačným slovenským prekladom od Augustína Juráka z roku taktiež z roku 1981. V texte budem na tieto knihy odkazovať heslom *Žena z dún*.
- 5: *Rjúnosuke Akutagawa: Kappa (Vodníci)* z roku 1927. Pre výskum som použil elektronickú verziu vydania z roku 1966 dostupnú z portálu Aozora bunko a tlačenu verziu slovenského prekladu od Imricha Zálupského z roku 1958. V texte budem na tieto knihy odkazovať spoločným heslom *Vodníci*.

Dáta som zbieral nasledujúcim spôsobom. V japonských knihách, ktoré som mal dostupné v elektronickej podobe, som zbieral pomocou elektronického vyhľadávača v texte. Napríklad pri hľadaní evidenciálnych markerov som do vyhľadávača zadal výraz *jó* a vyhľadávač označil všetky miesta, kde sa tento výraz nachádza. Následne som prešiel všetky vety obsahujúce hľadané výrazy a u všetkých prípadov, ktoré obsahovali hľadaný výraz s evidenciálnou funkciou som si zaznačil, kde sa v knihe nachádzajú. V prípade japonského originálu *Ženy z dún*, ktorý som mal len v tlačenej papierovej verzii, som všetky evidenciálne markery hľadal manuálne. Po nájdení potrebného počtu viet s japonskými evidenciálnymi markermi a po zaznačení presného miesta, kde sa v knihách vyskytujú, som hľadal preklady daných viet v slovenských prekladoch.

Po nájdení potrebných dát v japonských aj slovenských verziách použitých kníh, som ku každej knihe kvôli prehľadnosti vytvoril tabuľky pre každý evidenciálny marker. Knihy, z ktorých som zbieral evidenciálne markery teda dostali samostatnú tabuľku pre *jó*, *rašii*, *mitai*, *-só* a *só* atď. Do každej tabuľky som zapísal v plnom znení japonskú vetu, v ktorej sa vyskytuje daný marker, a slovenský preklad danej vety. Potom som do týchto tabuliek zaznačoval slová a frázy zo slovenských viet, ktoré podľa mňa charakterizujú daný evidenciálny marker a na základe naštudovanej teórie (viď kapitola 2) som sa taktiež pokúsil definovať použitie každého evidenciálneho markeru.

Po priradení prekladu ku každej z japonských viet som všetky druhy prekladov zoskupil do skupín podľa výrazu, ktorý charakterizoval daný evidenciálny marker a urobil som pre každý marker štatistickú tabuľku, ktorá ukazuje počet výskytu daného typu prekladu v konkrétnom číselnom aj percentuálnom vyjadrení. Podobnú tabuľku som pripravil pre každý z evidenciálnych markerov aj na spočítanie výskytu rôznych použití pre dané markery. Podobne ako pri štatistických tabuľkách s typmi prekladov, aj tabuľky pre typy použití ukazujú výskyt použití v konkrétnych číslach a v percentách.

Vo svojom výskume som pracoval s evidenciálnymi markermi *jó*, *mitai*, *rašii*, s evidenciálnym sufixom *-só* a s citačným markerom *só*, pričom som zbieral dáta z piatich japonských kníh a ich prekladov do slovenčiny. Z každého markeru som v každej z kníh chcel nájsť 20 príkladov a sledovať ich preklady do slovenčiny. Konkrétny zámer teda bol mať dokopy 100 príkladov pre každý evidenciálny marker a 100 slovenských viet na analýzu prekladu. Pracoval som s piatimi evidenciálnymi, počet dát mal teda dokopy byť 500 japonských a 500 slovenských viet. Tento cieľ sa mi však nepodarilo splniť, pretože v nie v každej knihe sa našlo 20 viet obsahujúcich potrebné markery. Celkový počet nájdených dát je 241, z toho *jó* predstavuje 77 viet (32 %), *rašii*

60 viet (25 %), sufix *-só* 76 viet (32 %), *mitai* 20 viet (8 %) a citačný marker *só* 8 viet (3 %). Tieto počty sú znázornené v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 1: základné rozdelenie dát

Marker	Počet	%
<i>jó</i>	77	32
<i>rašii</i>	60	25
<i>-só</i>	76	32
<i>mitai</i>	20	8
<i>só</i>	8	3
Celkový počet	241	100

4. Výsledky výskumu

Pred začatím výskumu som vytvoril niekoľko hypotéz o možných výsledkoch. Z kapitoly 2 vieme, že evidenciálny marker *jó* (resp. *mitai*) sa používa, ak tvoríme nejaký úsudok na základe priameho zmyslového pozorovania, resp. na základe istého dojmu, pričom tento úsudok nie je výsledkom logického spracovania v hovorcovej mysli. Na základe týchto poznatkov vznikla prvá hypotéza (H1).

H1: Vo väčšine prípadov budú markery *jó* a *mitai* prekladané slovesom „zdať sa“.

O *rašii* zas vieme, že sa používa pri úsudkoch vytvorených na základe poznatkov, ktoré nie sú priamo dostupné hovorcovmu vnímaniu, prípadne na základe logického spracovania informácií v hovorcovej hlave. *Rašii* taktiež môžeme požiť na označovanie informácií z počutia. Na základe týchto poznatkov predkladám druhú hypotézu (H2):

H2: Vo väčšine prípadov sa *rašii* bude prekladať slovami „zrejme“ alebo „zjavne“ a v použití na reportovanie informácie sa bude prekladať slovom „vraj“.

Sufix *-só* má niekoľko použití, no moja tretia hypotéza (H3) je založená na použití, kde hovorca hodnotí kvalitu alebo vlastnosť pozorovaného objektu na základe jeho vonkajšieho vzhľadu a na použití, ktorým hovorca vyjadruje, že sa schýľuje k tomu, že sa o chvíľu niečo stane.

H3: Sufix *-só* sa v použití hodnotenia vzhľadu pozorovaného objektu bude prekladať slovesom „vyzerat“ a v použití naznačujúcom, že sa k niečomu schýľuje, bude prekladané výrazom, ktorý tento význam bude naznačovať, ako „už-už“ atď.

Keďže marker *só* slúži na označovanie informácie z počutia, moja posledná hypotéza (H4) je nasledovná:

H4: Marker *só* sa bude vo všetkých prípadoch prekladať slovom „vraj“.

V nasledujúcej časti práce venujem každému skúmanému evidenciálnemu markeru samostatnú podkapitolu, kde bližšie popíšem svoje zistenia.

4.1 Evidenciálny marker *jó*

Viet s použitím evidenciálneho markeru *jó* som pre svoj výskum zaznamenal 77. Čo sa týka použitia, v 76 prípadoch (99 %) išlo o jednoduché tvorenie úsudku resp. hodnotenia situácie na základe hovorcových dojmov prípadne na základe jeho zmyslového vnímania (použitie A). Zvyšné jedno použitie bolo na vyjadrenie subjektívneho tvrdenia (použitie B). Kvôli jednoduchému rozdeleniu použítí nebudem v tomto prípade uvádzať tabuľku.

Čo sa týka prekladov *jó*, rozdelil som ich do troch veľkých skupín. Prvú skupinu tvorili prípady bez prekladu. *Jó* bez prekladu sa vo výskume vyskytlo celkovo 25krát (32 %). Druhou skupinou je *jó* preložené slovesom „zdať sa“. Toto sa vo výskume vyskytlo celkovo 22krát (29 %). Ďalej bolo *jó* preložené rôznymi možnými spôsobmi vyskytujúcimi sa v malom množstve, napríklad pomocou slovesa „vyzerat“, „mať pocit“ či pomocou častíc „asi“, „zrejme“ atď.

Podrobné počty sú znázornené v nasledujúcej tabuľke.

Tabuľka 2: štatistika prekladu *jó*

Preklad	Počet	%
Bez prekladu	25	32
Zdať sa	22	29
Azda / Navidomoči / Zrejme / Akiste	11	14
Akoby / s'aby	7	9
Marit' sa / Vidiet' sa /Nazdávat' sa	6	8
Mať pocit	3	4
Vyzerat'	2	3
Mysliet'	1	1
Celkový počet	77	100

Najpočetnejšie použitie *jó* bolo použitie A, no my sa najprv pozrieme na jediný prípad použitia B:

P1: *Dójara, ore no kebjó sakusen ni wa, matamata omowanu furoku ga cukekuwaerareta jó de aru.*

Zdalo sa, že jeho stratégia predstieranej choroby dostala nečakane širší zmysel.

(*Žena z dún*)

V tomto prípade muž uväznený v piesočnej dedine premýšľa nad možnými spôsobmi úteku. Aby mal viac času na premýšľanie, predstiera, že je chorý, a tak nemusí pracovať. Zrazu zistí, že žena žijúca v dedine opúšťa dedinu po lanovom rebríku, ktorý jej je spúšťaný zhora. Všetci si myslia, že muž je chorý, a to mu dáva čas striehnuť na chvíľu, kedy bude rebrík spustený, a tak na základe všetkého čo vie subjektívne usudzuje, že jeho predstieranie choroby dostalo širší zmysel. Zvláštnosťou tohto príkladu je, že v pôvodnej japonskej verzii je táto veta výpoveďou muža, hlavnej postavy knihy *Žena z dún*, čiže je hovorená z prvej osoby, zatiaľ čo v slovenskom preklade je táto veta podaná z tretej osoby. Čo sa týka samotného prekladu, výraz *jó de aru* je v tejto vete preložený slovesom *zdať sa*, čiže spadá do tretej najpočetnejšej skupiny nájdených prekladov pre *jó*.

Ďalšie prípady, kde bolo *jó* preložené slovesom *zdať sa*, sa vyskytovali hlavne v knihe *Cukuru Tazaki*, ale zopárkrát sa vyskytli aj v ostatných skúmaných knihách. Uvediem niekoľko príkladov:

P2: *Šikaši dójara aite wa honšin só omotte iru jó datta.*

Zdalo však, že hovorí úplne vážne.

(*Cugumi*)

P3: *Haida ni wa kakarikaketai koto ga aru jó datta.*

Zdalo sa, že mu chce niečo povedať.

(*Cukuru Tazaki*)

P4: *Kono hantó de wa mačinaka o mo umi ga cucunde iru jó datta.*

Zdalo sa mi, že more, ktoré obklopuje tento polostrov, preniklo do všetkých zákutí nášho mestečka.

(*Cugumi*)

Vo všetkých troch prípadoch je jasné, že ide tvrdenie obsahujúce úsudok založený na priamom dojme alebo priamom zmyslovom vnímaní a myslím, že vo všetkých týchto

prípadoch ide o situáciu, v ktorej sa takýto dojem alebo zmyslami podložený úsudok v slovenčine najlepšie vyjadrí práve pomocou slovesa zdať sa.

Pozrime sa ešte na nasledujúce dva príklady:

P5: *Midorikawa mo ensó ni senšin šite, gendžicu no zacudži wa kare no mawari kara sukkari sómecu šite šimatta jó datta.*

Aj Midorikawa sa celý pohrúžil do hry a nepodstatná realita, ktorá ho obklopovala, preňho naskutku prestala existovať.

(Cukuru Tazaki)

P6: *Čúgakkó no ongakušicu no naka de „Raundo Midonaito“ o džúgofun hiite šimau to, sore de kare no piano ni taisuru kanšin wa sukkari usete šimatta jó datta.*

Keď si v tej učebni hudobnej výchovy nižšej strednej školy zahral asi pätnásť minút Round Midnight, zdalo sa, že tým sa všetok jeho záujem o klavír definitívne vyčerpal.

(Cukuru Tazaki)

Tieto vety sa vyskytli v scéne, kde mladý Haida pozoroval svojho kamaráta Midorikawu, ako hrá na klavíri. Obe vety sú síce výpoveďou rozprávača, ale je zrejmé, že rozprávač akoby tiež pozoroval Midorikawovo klavírne predstavenie a na základe svojich dojmov a zmyslového vnímania sa snaží situáciu hodnotiť. Zaujímavé je v tomto prípade to, že tieto dve vety nasledujú v úzkom slede po sebe a z toho môžeme usúdiť, že v japončine musí byť veta, ktorou niekto vyjadruje svoje zdanie, vždy označená evidenciálnym markerom. Na druhej strane v slovenčine to tak zrejme nemusí byť. Preklad P6 síce obsahuje spojenie „zdalo sa“, ale v príklade P5 chýba. To, že pre Midorikawu prestala realita naskutku existovať nie je označené žiadnym slovom nesúcim evidenciálny význam pôsobí, akoby rozprávač priamo videl do Midorikawovho vnútra, a tak jeho pocity predkladal ako fakt.

Týmto sa dostávame k príkladom viet, kde *jó* nemalo v slovenských prekladoch výraz nesúci evidenciálny význam. Ide o skupinu predstavujúcu 32 % nájdených dát obsahujúcich *jó*. Opäť uvediem zopár príkladov:

P7: *Joru no miči no sokokašikoni, nacu no kage ga hisonde ita. Kakki to jaki ga dokoka amaku, wakuwaku suru jó na ikioi de joru o irodotte iru no ga, kaze no nioi hitocu ni mo afureru jó datta.*

Kde-tu pozdĺž cesty ležali ukryté tiene leta. Večerný vzduch a energia okolo nás mali sladkú príchut' a dodávali okolitému večeru zvláštnu sviežosť.

(Cugumi)

P8: *Cugumi no tómei na koe ga namioto ni kasanari, fušigi ni ucukušii neuro o kanadete iru jó datta.*

Cugumin čistý hlas sa pomiešal s hučiacimi vlnami a vytvoril neobychajne prekrásnu melódiu.

(Cugumi)

Tieto príklady sa situačne podobajú príkladu P5. Rozprávač popisuje dojmy nadobudnuté pomocou sluchu a čuchu a v slovenčine sú tieto dojmy prezentované ako fakty. Tieto dva príklady sa však od P5 odlišujú tým, že v knihe Cugumi je v roli rozprávača jedna z hlavných hrdiniek knihy, Maria. Pasáže rozprávača teda predstavujú Mariu v prítomnosti, ktorá nám čitateľom podáva príbeh zo svojich spomienok. Napriek tomu, že hovorí o niečom, čo kedysi osobne zažila, používa evidenciály, zatiaľ čo v slovenských prekladoch opäť nie sú použité.

Poslednú a skupinu tvoria rôzne preklady, ktoré sa v malom množstve v textoch vyskytovali. Ide o slová „akoby“, „priam“, „akiste“, „zrejme“ atď. Príklady sú nasledovné:

P9: *Šikaši džibun ga kiru mono ni kane o kakeru koto ni narete iru jó datta.*

Ale vyzerá to tak, že je zvyknutá na drahé oblečenie.

(Cukuru Tazaki)

P10: *Eguči wa nigedašitai jó de mo atte, šihó no kabe o mimawašita ga, biródo no kaaten ni cucumarete, deguči to iu mono wa mattaku nai jó da.*

Akoby zatúžil po úteku, poobzeral sa po štyroch stenách, zastretých závesoch tak, ani čo by tam nebol nijaký východ.

(Spiace krásavice)

P11: *Tašika ni ródó ni wa jukusaki no ate naši ni de mo, nao nigesatte iku džikan o taesaseru, ningen no joridokoro no jó na mono ga aru jó da.*
Zrejme bude práca pre človeka čímisi základným, čímisi čo mu pomáha znášať aj bezcieľny boj s časom.

(Žena z dún)

Príklady P9, P10 a P11 ukazujú preklad pomocou slov „zrejme“, „ani čo“ a pomocou spojenia „vyzerá to tak“. Ďalej sa v textoch vyskytovali preklady slovami nazdávať sa, mariť sa alebo mať pocit. Zaujímavý je príklad P10, kde boli použité slová „ani čo“ a „akoby“. Môže sa zdať, že ide o prirovnávaciu funkciu jó, ale ak skúsime túto vetu preložiť slovesom „zdať sa“ („zdalo sa, že tam nebol žiaden východ“), bude mať veta evidenciálny význam bez toho, aby bolo potrebné meniť podobu pôvodnej japonskej vety. Z tohto dôvodu príklad P10 zaradujem medzi evidenciálne použitie jó (konkrétne použitie A).

P12: *Sono kokjú wa sukoši hajaku natta jó da.*

Marilo sa mu, že dýcha o čosi prudšie.

(Spiace krásavice)

P13: *Eguči wa kósui ni nado kuwašiku wa nai ga, kono musume sono mono no nioi ni čigai nai jó datta.*

Vo voňavkách sa, pravda, veľmi nevyznan, ale nazdával sa, že je to vôňa samotnej dievčiny.

(Spiace krásavice)

P14: *Eguči wa te no naka no tama o kizucukerareta jó datta ga, suemusume ga mó hitori no becu no wakamono to isoide konjaku šite šimatta to kiite sara ni odoroiita.*

Eguči mal pocit, akoby mu niekto znehodnotil drahokam. Ešte väčšmi sa zhrozil, keď sa dozvedel, že dievča sa chytro zasnúbilo s druhým uchádzačom.

(Spiace krásavice)

Všimnime si, že v príklade P14 je okrem jó použitý aj parafrastický spôsob vyjadrenia evidenciality pomocou spojenia *to kiita*. Táto veta nám teda ukazuje, že to, že sa Egučimu zdalo, že mu niekto znehodnotil drahokam, ktorý predstavoval jeho dcéru, bolo na základe informácie z počutia. Túto vetu by sme teda mohli označiť za dvojité vyjadrenie evidenciality.

Na príkladoch ukázaných v tejto podkapitole môžeme vidieť, že preklady viet obsahujúcich evidenciálny marker *jó* sú rôznorodé. Aj keď sa v mnohých prípadoch vyskytol preklad slovesom „zdať sa“ a v mnohých ďalších prípadoch preklad neobsahoval výraz, ktorý by indikoval evidenciálny význam, bola najväčšou skupinou práve skupina rôznych spôsobov prekladu vyskytujúcich sa v malých množstvách. Môžeme sa teda domnievať, že pre *jó* neexistuje pevne daná tendencia prekladania. Z hľadiska hodnoty by sme však taktiež mohli za pre výskum veľmi hodnotnú skupinu považovať slovenské vety bez obsahu evidenciality v preklade, pretože sa zdá, že nám naznačujú rozdielny prístup k vyjadrovaniu evidenciality v japončine a slovenčine.

4.2 Evidenciálny marker *mitai*

Počas výskumu som našiel 20 viet s použitím evidenciálneho markeru *mitai*. Z toho 18 viet (použitie A) (90 %) predstavovalo *mitai* v rovnakom použití, ako použitie A pri markeri *jó* (pri *mitai* takisto použitie A). Jedna veta (5 %) predstavovala vyjadrenie pocitu zodpovednosti za hovorcové činy (použitie B) a jedna veta (5 %) znázorňovala zjemnenie tvrdenia. (použitie C). Štatistika použitia *mitai* je znázornená v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 3: štatistika použitia *mitai*

Použitie	Počet	%
A	18	90
B	1	5
C	1	5
Celkový počet	20	100

Pri skúmaní prekladu *mitai* som zaznamenal nasledovné typy prekladu. Najpočetnejšie boli prípady, kedy slovenský preklad neobsahoval výraz indikujúce evidenciálny význam, ktorý *mitai* nesie. Takýchto viet som zaznamenal 10, pričom sa najčastejšie vyskytovali pri použití A (50 %). V troch prípadoch (15 %) bolo *mitai* prekladané slovesom „zdať sa“, z toho dvakrát pri použití A a raz pri použití B. Nakoniec sa vyskytli rôzne typy prekladu, ktoré sa v texte niekoľkokrát vyskytli, podobne ako u *jó*. Ako príklad uvediem napríklad výrazy „akoby“, „asi“ (napríklad pri použití C) či slovesá „znieť“ a „myslieť si“ Podrobnú štatistiku prekladu *mitai* uvádzam nižšie v tabuľke:

Tabuľka 4: štatistika prekladu *mitai*

Preklad	Počet	%
Bez prekladu	10	50
Zdá sa	3	15
Asi	3	15
Ako vidím	1	5
Znieť	1	5
Myslieť	1	5
Akoby	1	5
Celkový počet	20	100

Najčastejšie bolo *mitai* použité pri tvorbe úsudku na základe priameho zmyslového vnímania resp. na základe prvotných dojmov (použitie A), je to teda zhodné použitie, ako použitie A pri *jó*. Viet s týmto použitím som zozbieral 18, čo predstavuje 90 % z celkového počtu. Nižšie si ukážme pár príkladov:

P15: *Nandaka, rekiši no hanaši o šite iru mitai.*

Zdá sa mi, akoby sme hovorili o dejinách.

(Cukuru Tazaki)

P16: *Nandaka, omoicumete iru mitai.*

Akoby neustále nad niečim uvažovala.

(Cugumi)

P17: *Nandaka, kenpó kaisei no rongi o šite iru mitai.*

Znie to ako diskusia o zmene ústavy.

(Cukuru Tazaki)

Jedna veta (5 % celkového počtu) obsahovala *mitai* v použití, kde hovorca priznal svoju chybu a použitím *mitai* vyjadril pocit zodpovednosti za tento čin. Veta znie nasledovne:

P18: *Warui koto o šite šimatta mitai da.*

Zdá sa, že sme ti ublížili.

(Cukuru Tazaki)

Tu ide o prípad, kde sa hlavný hrdina knihy *Cukuru Tazaki*, Cukuru po dlhých rokoch stretáva s kamarátom a rozoberajú nepríjemné udalosti z dávnej minulosti. Jeho kamarát sa následne vyjadří, že Cukuruovi zrejme ublížili. Tu však nejde len o vyjadrenie istej domnienky. Použitím *mitai* Cukuruov kamarát naznačuje, že sa za to cíti byť zodpovedný. Podobný príklad je uvedený v kapitole 2.1 v príklade P10.

Posledné použitie bolo opäť zaznamenaná v jednej vete (5 %). Ide o použitie, kde hovorca pomocou *mitai* zjemňuje svoje tvrdenie:

P19: *Šigoto mo džunčó ni itte iru mitai datta.*

Aj v práci sa im asi celkom dobre darí.

(*Cukuru Tazaki*)

Opäť ide o situáciu, kedy sa Cukuru po dlhých rokoch stretáva s kamarátkou a tá sa ho pýta na zvyšných členov ich bývalej partie. Cukuru okrem iného povie, že zrejme sa im darí aj v práci. Toto použitie je takzvaným eufemickým použitím, ktoré slúži na zjemnenie výpovede. Cukuru vie, že sa im v práci dobre darí, ale nechce sa svojou odpoveďou priamo dotýkať danej témy, alebo osôb, ktorých sa tvrdenie týka. Podobný príklad bol takisto uvedený v kapitole 2.1, príklad P11.

Ako uvedené v úvode tejto podkapitoly, najčastejšie sa v texte vyskytovali prípady, kedy *mitai* nebolo preložené. Takýchto viet je 10, čiže 50 % celkového počtu. Pozrime sa na niekoľko príkladov:

P20: *Kimi ni wa sainó ga aru mitai da.*

Máš talent.

(*Cukuru Tazaki*)

P21: *Jóko wa gúgú neteru mitai da ga, aicu wa kandžusei ga nibui kara na.*

Jóko spí ako zabitá a nič necíti. Tá je teda bezcitná.

(*Cugumi*)

P22: *Džibun ga čippoke na bjóšó no šódžo ni naččimatta mitai da.*

Stalo sa zo mňa obyčajné dievča, ktoré je nútene ostať v posteli.

(*Cugumi*)

Opäť vidíme podobné prípady ako pri *jó*, kedy sa v japonských vetách vyskytujú evidenciály, no v slovenských prekladoch chýbajú.

Z troch prípadov, kde sa *mitai* prekladalo pomocou slovesa „zdať sa“ sme si v príkladoch P15 a P18 ukázali dva. Nakoniec sa pozrime na niekoľko rôznych prekladov, ktoré sa v texte niekoľkokrát vyskytli. Išlo o výrazy „akoby“, „asi“, „ako vidím“ atď. Pozrime sa na niekoľko príkladov:

P23: *Watašitači ga ógesa datta mitai.*

Myslím, že sme to s obavami trochu prehnali.

(*Cugumi*)

P24: *Zuibun cukarete iru mitai ne.*

Vyzeráš poriadne unavený.

(*Cugumi*)

V oboch prípadoch ide o použitie A, čiže o tvrdenie založené na nejakých okamžitých dojmoch či pozorovaniach.

Zaujímavé je, že evidenciálny marker *mitai* sa vyskytoval len v dvoch z piatich použitých kníh. V oboch knihách sa vyskytovali situácie ukazujúce konverzácie medzi blízkymi priateľmi, prípadne konverzácie v neformálnych situáciách. V prvej z uvedených kníh sa Cukuru stretol s ľuďmi, s ktorými sa priatelil už od školských čias a v druhej z kníh sa často vyskytovali konverzácie medzi blízkymi osobami, konkrétne sesternicami. Na druhej strane v knihe *Spiace krásavice* sa takmer všetky konverzácie odohrávajú medzi hlavnou postavou Egučim a ženou, ktorá je správkyňou domu spiacich krásavíc. Eguči je klientom v dome spiacich krásavíc, situácia v konverzáciách je formálna, preto v knihe nie je priestor na použitie *mitai*. V knihách *Žena z dún* a *Vodníci* je takisto počas celého deja situácia konverzácií formálna, preto ani v týchto knihách nie je priestor na použitie *mitai*.

4.3 Evidenciálny marker *rašii*

Evidenciálny marker *rašii* bol tretí najčastejšie sa vyskytujúci marker vo výskume. Celkový zaznamenaný počet viet s *rašii* je 60. Z toho 54 prípadov (90 %) znázorňuje *rašii* v použití, kedy hovorca tvorí úsudok na základe informácie, ktorá nie je priamo dostupná jeho zmyslom, prípadne na základne logického premýšľania (použitie A). Ďalším použitím, ktoré sa v textoch vyskytovalo, je použitie *rašii* pri podávaní informácií

z počutia (použitie B). *Rašii* s týmto použitím sa v textoch vyskytlo päťkrát a tvorí 8 % z celkového počtu. Posledné zaznamenané použitie (použitie C) predstavuje prípad, v ktorom bolo problematické zaradiť *rašii* podľa použitia. Tento prípad predstavuje jednu vetu, čiže 2 % celkového počtu. Štatistiku použitia *rašii* opäť zhrniem do tabuľky:

Tabuľka 5: štatistika použitia *rašii*

Použitie	Počet	%
A	54	90
B	5	8
C	1	2
Celkový počet	60	100

Pozrime sa aj na tabuľku s prekladmi *rašii*:

Tabuľka 6: štatistika prekladu *rašii*

Preklad	Počet	%
Bez prekladu	19	32
Zdá sa	9	15
Určite / Iste / Akiste	9	15
Zrejme / Zjavne / Pravdepodobne	6	10
Asi	3	5
Vraj / Údajne	3	5
Vidieť sa / Myslieť si	3	5
Navidomoči	2	3
Priam	2	3
Nazdávať sa	2	3
Akoby	1	2
Vyzerat'	1	2
Celkový počet	60	100

Zaznamenané preklady *rašii* som opäť rozdelil do niekoľkých skupín. 19 prípadov (31 %) spadá do skupiny, kde sa v slovenskom preklade nevyskytoval výraz, ktorý by charakterizoval evidenciálny význam, ktorý *rašii* vete dodáva. Ďalšiu skupinu

tvoria prípady, v ktorých bolo *rašii* preložené slovesom „zdať sa“. Takýchto prípadov som zaznamenal 9 (15 % celkového počtu). Pomocou slov „vraj“, resp. „údajne“, bolo *rašii* preložené trikrát (5 %), pričom sa tieto preklady vyskytovali pri použití B. V šiestich prípadoch (10 %) bol použitý preklad časticami „zjavne“ či „zrejme“, a to hlavne u použitia A. Podobne ako pri ostatných markeroch, aj pri *rašii* sa vyskytli prípady, kde bolo *rašii* prekladané rôznymi spôsobmi, ktoré sa párkrát vyskytli v texte. Ide napríklad o častice „určite“, „iste“ alebo „akiste“, ktoré tvoria 15 % celkového počtu (9 prípadov) alebo o preklad slovesami „myslieť“ či „vidieť sa“.

Pri uvádzaní príkladov použitia *rašii* začnem tentokrát použitím C, teda použitím, ktoré je problém identifikovať:

P25: *Dójara aite ni wa umaku nomikomenakatta rašii.*

Nezdalo sa, že by starec porozumel.

(Žena z dún)

Je to jedna z prvých konverzácií, ktoré sa v knihe objavia. Keď hlavný hrdina objaví dedinu, rozpráva sa so starcom a vysvetľuje mu, že na miesto prišiel za účelom hľadania hmyzu, na čo starec odpovie vetou „*Nanda tte?*“ („Čo?“). Za touto vetou nasleduje veta z príkladu P25. Je zrejme, že to, že starec zrejme neporozumel, nevychádza zo žiadneho logického premýšľania. Je to reakcia založená na základe okamžitého dojmu, takže je zvláštne, že v tomto prípade nebolo použité *jó*, ale *rašii*.

Z celkového počtu nájdených viet s *rašii* je 54 (90 %) z nich odpovedajúcich použitiu A. Pozrime sa teda na pár príkladov, kde bolo *rašii* použité ako evidenciálny marker označujúci úsudok založený na niečom, čo nie je dostupné hovorcovmu zmyslovému vnímaniu:

P26: *Dójara gen'in wa, sunakuzure ni joru šógai to iu jori mo, čódžikan, čokuša nikkó ni sarasarenagara narenai ródó o cuzuketa tame rašii.*

Hlavnou príčinou jeho choroby asi nebolo zranenie, ktoré utrpel pri zosune pieskovej lavíny, ale to, že tak dlho a namáhavo pracoval, nenavyknutý pod páliacim slnkom.

(Žena z dún)

P27: „O, Kjóiči ga aruite kita, kawaru jo, džá na“ to itta. „Cugumi“ to wataši ga jobikakeru to mó Cugumi wa itte šimatta rašiku, „Bjóšicu ni iro jo!“ to sakenda Kjóiči ga, „mošimoši?“ wake mo warazu ni dete kita.

„Je tu Kjóiči. Dám ti ho, maj sa.“ Povedala. Volala som na ňu, ale už jej nebolo. „Vrát' sa do izby!“ kričal za ňou Kjóiči. „Haló!“ povedal nechápavo.

(Cugumi)

P28: *Hitode ga tarinai rašikute, asa to ban wa óisogaši nan'da jo.*

Zdá sa, že nemajú dostatok ľuďí, lebo ráno a večer sa idú od práce zblázniť.

(Cugumi)

Vo všetkých týchto príkladoch vidíme, že *rašii* nám naznačuje istý logický proces v hovorcovej hlave. V príklade P26 muž z dediny premýšľal o svojej chorobe a je jasné, že k záveru, že jeho choroba má príčinu v nadmernej práci pod slnkom, nie je úsudok vytvorený na základe jeho zmyslového vnímania. V príklade P27 to síce nie je zrejmé z prekladu, ale „Cugumi wa itte šimatta rašiku, „Bjóšicu ni iro jo!“ to sakenda Kjóiči“ vyjadruje, že Kjóiči kričal, aby sa Cugumi vrátila do nemocničnej izby a na základe toho hlavná postava, ktorá s Cugumi viedla telefonický rozhovor usúdila, že už bola preč.

Príklad P28 nám zas ukazuje, že na základe skutočnosti, že sa ráno a večer idú zblázniť od práce, bol vytvorený úsudok, že zrejme nemajú dostatok pracovnej sily. Všetky tri príklady teda naznačujú, že do vytvorenia domnienky bol zapojený logický proces v hovorcovej mysli.

Ďalšie použitie *rašii* (použitie B) predstavuje 5 viet (8 %). Ide o použitie, kde *rašii* označuje, že dané tvrdenie je informácia z počutia. Opäť sa pozrime na pár príkladov:

P29: *Sono ko wa, joku wakaranai ga, Cugumi ga marason senšu ni erabareta no o džitai šita kawari ni kanodžo ga erabarete šimai, sore ga kujašikute hirujasumi ni Cugumi o róka ni jobidašite nanika hiniku na koto o itta rašii, to itta.*

Nebola si istá, ale povedala mi, že Cugumi vybrali, aby sa zúčastnila na maratóne. Cugumi ponuku odmietla namiesto nej dali šancu tomu druhému dievčaťu. Tá sa nahnevala, lebo ju vybrali až po Cugumi. Cez obedňajšiu prestávku zavolať Cugumi na chodbu a povedala jej niečo ironické.

(Cugumi)

P30: *Džinšu ni jotte sa ga arimasu ga, sekaiteki ni mite ojoso gohjakunin ni hitori wa roppon no jubi o motte umarete kuru rašii.*

Každá rasa má svoje hodnoty, ale v celosvetovom rozsahu sa údajne každé päťsté dieťa narodí so šiestimi prstami.

(Cukuru Tazaki)

Príklad P29 je zaujímavý tým, že v ňom opäť vidíme dvojité evidencialitu podobne ako pri príklade P14. *Rašii* označuje informáciu o tom, čo sa vraj stalo podľa výpovede osoby, ktorá túto informáciu predala hovorkyni a hovorkyňa výpoveď tejto osoby cituje použitím parafrastického spojenia *to itta*. V príklade P29 je však zvláštne, že preklad neobsahuje slovo vraj alebo údajne. Bez toho táto veta vyznieva ako tvrdenie, že osoba, od ktorej má hovorkyňa túto informáciu, svoje tvrdenie podala ako fakt.

Preklady evidenciálneho markeru *rašii* som rozdelil do piatich skupín. Do prvej skupiny patria prípady bez prekladu. Tých sa vyskytlo 19, čo predstavuje 31 % z celkového počtu. Uvediem pár príkladov:

P31: *Aite no atama no naka ga sakan ni šinkó šite iru rašii ga, sono nanika ga dó iu šurui no mono na no ka, Cukuru ni wa kentó ga cukanai.*

V jeho hlave sa čosi odohrávalo, a to veľmi rýchlo, ale čo to mohlo byť, to Cukuru nedokázal uhádnuť.

(Cukuru Tazaki)

P32: *Boku wa močiron fukai o kandžimašita. Šikaši šudžinkó no Geeru wa močiron, Peppu ja Čakku mo sonna koto wa tózen to omotte iru rašii.*

Bol som priam zhrozený, ale aj hostiteľ Gaer, aj Pep a Čak to pokladali všetko za celkom prirodzené.

(Vodníci)

Z príkladov P31 a P32 sa javí, že aj v tomto prípade japončina za každú cenu označuje zdroj informácie evidenciálnymi markermi, takže z oboch japonských viet je jasné, že nejde o priame tvrdenia, ale o hovorcove úsudky, zatiaľ čo v slovenčine ostalo *rašii* opäť nepreložené, ale vety aj napriek tomu znejú prirodzene.

Nasleduje skupina, ktorá zahŕňa prípady, kedy bolo *rašii* prekladané slovesom zdať sa. Počas výskumu som zaznamenal 9 takýchto prípadov (15 % z celkového počtu). Nasledujú príklady:

P33: *Sore ni šite mo kimusume bakari o jonde aru rašii no wa, kono ie no dó iu kokorozukai na no daró ka.*

Zdalo sa, že všetky dievčatá, čo chodia do domu, sú panny. Aké záujmy to potvrdzovalo?

(*Spiace krásavice*)

P34: *Dójara remon sufure o erande seikai datta rašii.*

Zdalo sa, že citrónové suflé bola správna voľba.

(*Cukuru Tazaki*)

Oba prípady opäť naznačujú logické uvažovanie hovorca, na základe ktorého utvoril domnienku.

V troch prípadoch (5 % celkového počtu) bolo *rašii* preložené slovom „vraj“, resp. „údajne“. Jeden príklad sme si už ukázali (viď P30), nižšie uvediem ďalšie dva:

P35: *Kimi mo Tókjó kara kita rašii ne.*

Aj ty si vraj prišiel z Tokia.

(*Cukuru Tazaki*)

P36: *Tadaši, „Cukuru“ to iu namae ni ateru kandži o „cukuru“ ni suru ka „cukuru“ ni suru ka de wa, čičioja wa zuibun maotte ita rašii.*

Dost' sa vraj natrápil s výberom znaku pre toto slovo, rozmýšľal, či ho zapíše ako abstraktnejšie „tvoriť“ alebo konkrétnejšie „vyrobiť“.

(*Cukuru Tazaki*)

U oboch viet je jasne vidieť, že ide o podanie informácie z počutia. *Rašii* nám tu však naznačuje, že nejde o priame podanie informácie od niekoho, ale skôr o podanie informácie, ktorú hovorca môže mať z rôznych zdrojov. Pozrime sa teda bližšie na príklad P36. Mnoho ľudí z rodiny Cukuruovi zrejme od malička hovorilo, ako jeho otec prišiel k znaku pre Cukuru a Cukuru túto informáciu takto podáva ďalej. P35 zas môžeme chápať tak, že sa kade-tade hovorí, že Haida prišiel z Tokia a Midorikawa preto vo svojej výpovedi používa *rašii*.

Do štvrtej skupiny som zaradil prípady, kde bolo *rašii* prekladané slovami zrejme a zjavne. Táto skupina obsahuje 6 viet a tvorí tak 10 % celkového počtu. Príklady sú:

P37: *Só iu koto wa sekai no doko de mo kawaranai rašii.*

To zrejeme funguje všade na svete rovnako.

(*Cukuru Tazaki*)

P38: *Musume wa sasowareru mama apátomento ni itta rašii.*

Dievča zjavne nenamietalo a išlo s ním na izbu.

(*Spiace krásavice*)

P39: *Onna wa Eguči ga šitte iru to kanzuita no daró ka, šiite kakusó to mo šinai koto ni šita rašii ga, džicu ni ija na kao ni natta.*

Zjavne sa rozhodla, že to nebude pre ním zatajovať, lebo vytušila, že Eguči čosi počul. No tvárila sa odmietavo.

(*Spiace krásavice*)

Tieto príklady ukazujú *rašii* v jeho základnom použití, čiže pri tvorení úsudku založenom na logickom uvažovaní, ako sme si ukázali na príkladoch P26–P28. P39 sa môže zdať ako niečo čo pozoruje hovorca priamo vlastnými zmyslami, no hovorca v tomto príklade správanie danej ženy analyzuje vo svojej mysli.

Poslednú skupinu tvoria ostatné typy prekladov, ktoré sa v texte tu a tam vyskytli. Počet viet zaradených do tejto skupiny je 23, čiže táto skupina predstavuje 39% z celkového počtu. Znovu sa pozrime na niekoľko príkladov:

P40: *Medatta kosei ja tokušicu o močiawasenai ni mo kakawarazu , sošite cune ni čújó o šikó suru keikó ga aru nim o kakawarazu, šúi no hitobito to wa sukoši čigau, amari fucú to wa ienai bubun ga džibun ni wa aru (rašii).*

Aj keď na ňom nebolo nič nápadne svojské či špecifické, aj keď sa zvyčajne držal zlatého streda, navidomoči je na ňom aj niečo, čím sa od ľudí v okolí odlišuje a čo sa nedá nazvať celkom bežným.

(*Cugumi*)

P41: *Sorenara onna wa tecudau cumori rašii.*

Akiste mu chcela pomôcť.

(*Cugumi*)

P42: *Kare wa kasa o sasazu ni deta rašiku, kami o nurašite ita.*

Určite si so sebou nevzal dáždňik, keď vyšiel von, lebo mal mokré vlasy.

(*Cugumi*)

Tieto príklady nám opäť ukazujú, že preklad evidenciálnych markerov môže byť rôznorodý. Napríklad v príklade P42 vidíme použité slovo „určite“. Toto slovo je podľa mňa veľmi vhodne použité. Skúsme sa pozrieť na situáciu z príkladu P42. Hovorca vie, že vonku prší a vidí, že osoba o ktorej hovorí má mokré vlasy. Vie takisto, že tá osoba bola vonku. Takže ak sa nad tým zamyslí, tak usúdi, že jediný dôvod, prečo ma za týchto

podmienok mokré vlasy je, že daná osoba vyšla von bez dáždníku. Takže túto informáciu podáva s veľkou mierou istoty.

4.4 Evidenciálny sufix *-só*

Druhý najčastejšie sa vyskytujúci marker bol evidenciálny sufix *-só*. Z 241 nájdených viet s evidenciálnymi markermi predstavujú vety obsahujúce *-só* 32 %, pričom konkrétny počet je 76 viet. V 31 prípadoch (41 %) bolo *-só* zaznamenané v použití, kde hovorca pomocou *-só* popisoval vonkajší vzhľad niečoho (použitie A). V 20 prípadoch (26 %) bolo *-só* použité na vyjadrenie predtuchy, že sa k niečomu schýľuje (Použitie B). 11 viet (15 %) predstavuje *-só* v hypotetickom použití (použitie C) a posledných 14 viet (18 %) zas predstavuje *-só* pri popisovaní vnútorných pocitov (použitie D). Štatistika použitia *-só* je zhrnutá v nasledujúcej tabuľke:

Tabuľka 7: štatistika použitia *-só*

Použitie	Počet	%
A	31	41
B	20	26
C	11	15
D	14	18
Celkový počet	76	100

Zhrňme si teda preklady. Prvá skupina obsahuje 33 viet (43 %) a zahŕňa *-só* bez prekladu. V 12 prípadoch (17 %) som zaznamenal preklad naznačujúci, že sa k niečomu schýľuje a deväťkrát (12 %) sa objavil preklad slovesom „zdať sa“. V piatich prípadoch (7 %) sa vyskytol preklad pomocou slovesa „vyzerat“. Rovnaký počet predstavuje takisto skupina, ktorá zahŕňa *-só* preložené časticami „iste“, „akiste“ či „určite“. Zvyšné malé skupinky zahŕňajú preklady pomocou „asi“, pomocou sloves „mysliet“ a „nazdávať sa“, prípadne „mať pocit / dojem“. Podrobnú tabuľku uvádzam nižšie:

Tabuľka 8: štatistika prekladu -só

Preklad	Počet	%
Bez prekladu	33	43
Náznak schyľovania sa	12	17
Zdať sa	9	12
Vyzerať	5	7
Iste / Akiste / Určite	5	7
Asi	4	5
Myslieť / Nazdávať sa	4	5
Mať pocit / dojem	3	3
Znieť	1	1
Celkový počet	76	100

Pozrime sa na prvé z použití, kde hovorcovia pomocou -só uvádzali, ako niečo vyzerá, prípadne akým sa niečo javí byť. Toto použitie predstavuje 41 % z celkového počtu (31 viet). Pozrime sa na niekoľko príkladov:

P43: *Zuibun muzukašisó da ne.*

To je nejaké komplikované.

(*Cukuru Tazaki*)

P44: *Onna ga itta toori ni, atatakasó datta. Sono kuse kao ga džóki šite inai.*

Zdalo sa mu, že je horúca, ako vrela tá žena, ale červená nebola.

(*Spiace krásavice*)

P45: *Tabeawase ga warusó da na.*

To neznie ako dobrá kombinácia.

(*Cugumi*)

Vo všetkých prípadoch vidíme, že hovorca hodnotí ak niečo vyzerá, prípadne aké sa niečo javí byť, na základe dojmov či informácií. V tomto použití však nie je nutné, aby dojmy či informácie boli získané okamžitým priamym zmyslovým vnímaním, ako vidíme na príkladoch P43 a P45. Všetky tri prípady sú podobné ako príklad P14 v kapitole 2.4.

Ďalším použitím, ktoré som zaznamenal, bolo použitie -só na vyjadrenie, predtuchy, že sa k niečomu schyľuje. Takýchto príkladov som zaznamenal 20 (26 %) a teraz si uvedieme niekoľko príkladov.

P46: *Báka, hontó ni šinisó datta n da jo.*
Hlupaňa! Ja som naozaj skoro zomrela!

(*Cugumi*)

P47: *Wataši datte nesó datta wa jo.*
Ja som tiež už zaspávala.

(*Cugumi*)

P48: *Boku wa ijojjo bukimi ni nari, sotto isu kara tačiagaru to, issoku tobi ni toguči e tobidašisó to šimašita. Čódo soko e kao o dašita no wa saiwai ni mo iša no Čakku desu.*

V tom, keď sa už-už chystám z izby, vchádza – na moju veľkú radosť – doktor Čak.

(*Vodníci*)

Všetky tri uvedené príklady znázorňujú, že nechýbalo veľa, a niečo by sa stalo. Napríklad v príklade P48 vidíme, že hovorca by už odišiel z izby, do ktorej však vošiel doktor Čak, a tak sa daná udalosť nestala. Spomeňme si, že *-só* v týchto prípadoch naznačuje budúcnosť (viď kapitola 4.4).

Týmto sa dostávame k ďalšiemu použitiu *-só*, konkrétne k hypotetickému použitiu, kde hovorca špekuluje o niečom, čo by sa v blízkej budúcnosti mohlo stať. Toto použitie bolo zaznamenané v 11 prípadoch a predstavuje 15 % celkového počtu. Príklady sú nasledovné:

P49: *Kjóto e ittara, cukamarisó da wa.*

Zdá sa mi, že nás chytia, keď pricestujeme do Kjóta.

(*Spiace krásavice*)

P50: *Musume wa keššite mezamenai nemuri ni otosarete ite, karada wa šibirete iru jó na mono no daró kara, dó ni de mo narisó da ga.*

Mohol s ňou robiť čo len chcel, pretože bola uspatá a nezobudí sa a pretože akiste nič necítila.

(*Spiace krásavice*)

V oboch prípadoch hovorca uvažuje nad tým, čo sa môže alebo nemusí stať. Aj tieto príklady ukazujú, ako *-só* odkazuje na budúcnosť. Príklad P50 si môžeme vysvetliť tak, že hovorca vie, že dievča, o ktorom hovorí, je uspatá a preto tvorí predpoklad, že si s ňou môže robiť čo len chce, pretože nič nebude cítiť.

Posledná skupina ukazuje použitie *-só* pri popisovaní vnútorných pocitov osôb. Takýchto viet som našiel 14 a z celkového počtu predstavujú 18 %. Opäť uvádzam niekoľko príkladov:

P51: *Eguči wa hazukašime ni furuesó da ga, nan to itte ii ka wakaranai.*
Posmešný tón podráždil Egučiho, ale nevedel, čo na to odpovedať.
(*Spiace krásavice*)

P52: „*Cugumi ima, bjóin na no*“ *to sukoši kanašisó na koe de itta.*
„Cugumi je v nemocnici.“ Povedala zarmútene.
(*Cugumi*)

P53: *Tokku wa icumo semai heja ni takajama šokubucu no hačiue o narabe,*
ši o kaitari tabako o nondari, ika ni mo kirakusó ni kurašite imašita.
Vyzeral vždy bezstarostne, keď si tak poľahoval z fajčky a písal básne
v malej izbičke s vysokohorskými kvetinami v črepoch.
(*Vodníci*)

V týchto príkladoch síce *-só* neodkazuje na možné udalosti v budúcnosti, ale jeho použitie je zaujímavé tým, že na základe toho, čo hovorca vidí alebo počuje, tvorí úsudok o možných pocitoch alebo vnútorných stavoch danej osoby. V týchto prípadoch nie je vhodné použiť priame tvrdenie, pretože ako sme si ukázali v podkapitole 2.3, priame tvrdenie je prípustné, len ak sa týka prvej osoby. Ak sa týka druhej alebo tretej osoby, je nutné použiť evidenciálny marker.

Čo sa týka prekladov, tak vo väčšine prípadov (33 viet, 43 %) nebolo *-só* preložené. Toto sa týka hlavne použitia A a D. Vhodný príklad je P51, kde hovorca informáciu o Egučiho podráždenosti označuje evidenciálnym markerom, zatiaľ čo v slovenskom preklade nie je použitý výraz nesúci evidenciálny význam. Pozrime sa na ďalší zaujímavý príklad:

P54: *Hadžime wa Poči mo ijasó da ši, Cugumi mo naišin bikubiku šite ojobi*
koši ni natte ita kara nandaka inki na sanpo datta ga, narete kuru to
Poči mo Cugumi ni kawahimo o motaseru jó ni natta.
Zo začiatku Poči pri pohľade na Cugumi vrčal. Cugumi sa ho tiež bála a nevedela, ako sa má správať, ale svoj strach nedala najavo. Najprv boli naše prechádzky plné napätia, ale nakoniec si na seba zvykli a Poči dokonca dovolil Cugumi, aby ho držala za vodidlo.
(*Cugumi*)

V tomto príklade je výraz „*Hadžime wa Poči mo ijasó da ši*“ preložený ako „Zo začiatku Poči pri pohľade na Cugumi vrčal.“ „*Poči mo ijasó da*“ však naznačuje, že hovorca, hodnotí možný pocit psa Počiho, konkrétne že sa Počimu zrejme nepáčilo, keď išiel von s Cugumi, na základe jeho správania, teda na základe toho, že vrčal.

Ďalšiu skupinu prekladov tvorí skupina, kde bolo *-só* prekladané slovesom „vyzerat“. Preklad slovesom „vyzerat“ sa pri *-só* vyskytol päťkrát a predstavuje 7 % z celkového počtu. Niekoľko príkladov:

P55: *Sono toki no Cugumi wa mjó ni šiorašiku, koto no ókisa ni makesó ni mieta.*

Cugumi pôsobila veľmi vľúdne, vyzerala ohromená vážnosťou celej záležitosti.

(*Cugumi*)

P56: *Acui ičiniči ni narisó datta.*

Vonku to vyzeralo na horúci deň.

(*Cukuru Tazaki*)

Pozrime sa na príklad P56. Hovorca zrejme vidí, že nie je zamračené, že svieti slnko, prípadne vidí, ako sú oblečení ľudia na ulici. Podľa toho usudzuje, že vonku asi bude horúco.

Tretou skupinou sú preklady pomocou slovesa „zdat' sa“. Táto skupina zahŕňa deväť viet, čo je 12 % z celkového počtu. Pozrime sa na príklady:

P57: *Ittan kuči ni šitara, sore ga džicuzai suru mono ni natte šimaisó datta kara.*

Zdalo sa mi, že ak to vyslovím, skutočne to začne existovať.

(*Cukuru Tazaki*)

P58: *Široi futon ni kujameita sono hoho no aka ga honnori ucirisó datta.*

Zdalo sa mi, že červeň jej líc sa odráža na bielych perinách.

(*Cugumi*)

Pozrime sa na príklad P57. Ide o použitie C, kedy hovorca premýšľa nad tým, čo sa môže stať, ak niečo urobí. Je to teda hovorcová hypotéza, čo aj v slovenčine naznačuje sloveso „zdat' sa“.

Najzaujímavejšiu skupinu však tvorí 12 viet (16 % z celkového počtu), v ktorých preklade sa odráža význam *-só* v použití indikátora, že sa k niečomu schýľuje, ide teda o preklady k *-só* v použití B. Jedným z príkladov je príklad P48, kde prekladateľ použil

spojenie „už-už“. Okrem toho sa môžeme pozrieť aj na príklad P47, kde Mária, jedna z hlavných postáv knihy Cugumi hovorí, že aj ona už zaspávala, pričom už naznačuje, že k výsledku ešte nedošlo, ale nechýbalo k tomu veľa. Nižšie sa pozrime na ďalší z príkladov:

P59: *Mune ga hontó ni sakete šimaisó datta.*

Doslova mi išlo prasknúť srdce.

(*Cugumi*)

Aj tu vidíme, že k výsledku ešte nedošlo. Hovorkyňa len vyjadruje, že má pocit, že nechýba veľa k tomu, aby jej prasklo srdce.

Posednou skupinou je zmes rôznych prekladov, ktoré boli pre *-só* použité. Táto skupina obsahuje 17 viet a z celkového počtu tvorí 22 %. Opäť sa pozrime na niekoľko príkladov.

P60: *Iroiro to kimi ni hanasanakučanaranai koto wa aru'n da kedo, ittan hanašidasu to nagaku natte šimaisó da.*

Musím sa s tebou o všeličom porozprávať, ale ak raz začnem, iste to bude na dlhé lakte.

(*Cukuru Tazaki*)

P61: *Sara no waraigoe ga mimimoto de kikoésó da.*

V duchu akoby počul, ako sa mu Sara smeje.

(*Cukuru Tazaki*)

Z príkladov uvedených v tejto kapitole vidíme, že evidenciálny sufix *-só* sa skutočne odlišuje od ostatných evidenciálnych markerov tým, že má schopnosť odkazovať na budúcnosť. S ostatnými markermi má však spoločné to, že sa často prekladá podobnými spôsobmi.

4.5 Evidenciálny marker *só*

Posledný zo skúmaných markerov je citačný marker *só*. Počas výskumu sa tento marker vyskytol len osemkrát a vo všetkých ôsmich prípadoch bol použitý na predávanie informácie z počutia. Čo sa týka prekladu tohto citačného markeru, tak v piatich (63 %) z ôsmich prípadov sa vyskytol bez výrazu, ktoré by naznačovalo, že ide o informáciu

z počutia. V dvoch prípadoch (25 %) bol marker *só* preložený slovesom „hovoriť“ alebo „povedať“ a preklad slovom „vraj“ sa vyskytol len raz (12 %). Nižšie opäť uvádzam tabuľku:

Tabuľka 9: štatistika prekladu *só*

Preklad	Počet	%
Bez prekladu	5	63
Hovoriť / Povedať	2	25
Vraj	1	12
Celkový počet	8	100

Pozrime sa na pár príkladov, kde *só* nebolo preložené:

P62: *Džissai mata Geeru no hanaši ni joreba, kono kuni de wa heikin ikkagecu ni nana-happjaku šu no kikai ga šinan sare, nandemo zunzun hitode o matazu ni tairjó seisan okonawareru só desu.*

Podľa Gaera sa prakticky každý mesiac vynájde sedem alebo osem stovák nových strojov, takže sa čoraz viac výrobkov dorába s menšou námahou.

(Vodníci)

P63: *Šitagatte mata šókó no kaiko sareru jon-goman biki o sagaranai só desu.*

V dôsledku toho potom každý mesiac prepustia štyridsaťtisíc až päťdesiatitisíc vodníkov z práce.

(Vodníci)

V príklade P62 síce vidíme v slovenskom preklade spojenie „Podľa Gaera“, ktoré naznačuje, že ide o informáciu z počutia, ale toto spojenie je prekladom japonského spojenia „*Geeru no hanaši ni joreba*“. Samotné *só* teda nie je preložené. Veta z príkladu P63 nasleduje hneď po vete z príkladu P62 a zaujímavé je, že aj tak je označená citačným markerom *só*. Tu teda opäť vidíme, že v japončine musí byť veta stále evidenciálne označená, jej evidenciálny význam sa na rozdiel od slovenčiny nedá vyčítať z kontextu.

Ďalej uvediem príklad, kde bolo *só* preložené slovom *vraj*:

P64: *Aru džoseiši ni joreba, „mottomo seikó šita sandžú dai no dokušin dansei“ no hitori na n da só da.*

Podľa ktoréhosi ženského časopisu je *vraj* jedným z najúspešnejších slobodných tridsiatnikov.

(*Cukuru Tazaki*)

Na rozdiel od príkladu P62 je v tomto prípade preložené aj „*ni joreba*“ (podľa), aj marker *só*.

Posledná skupina, zložená z dvoch viet (25 %) zahŕňa *só* preložené slovom povedať alebo hovoriť:

P65: *Nandemo, ringo džúsu to, meron to, suši ga hošii só jo.*

Poteší sa hocičomu. Povedala mi, že chce jablkový džús, melón, suši...

(*Cugumi*)

P66: *Mamonaku, naku narareta só desu jo.*

Hovorili, že čoskoro zomrel.

(*Žena z dún*)

Na všetkých vyššie uvedených príkladoch vidíme, že aj pri *só* sú preklady do slovenčiny rôzne a opäť sa nám teda ukázalo, že nutnosť vyjadrovania evidenciality vo vete je iná v japončine aj v slovenčine.

Záver

Cieľom tejto práce bolo zistiť, či existujú nejaké tendencie pri prekladaní japonských evidenciálnych markerov do slovenčiny. V druhej kapitole som písal o tom, že v japončine existuje viacero druhov, ako sa dá evidencialita vyjadriť. Konkrétne môže ísť o lexikálne, parafrastické alebo gramatické vyjadrenie. V práci som sa zamerlal hlavne na päť základných gramatických evidenciálnych markerov, a to *jó*, *mitai*, *rašii*, sufix *-só* a evidenciálny marker *só*. *Jó* a *rašii* sa líšia tým, že *jó* sa používa na tvorbu úsudku založenom na priamom zmyslovom pozorovaní, zatiaľ čo pri tvorbe úsudku pomocou *rašii* nemusí ísť o priame zmyslové pozorovanie. Pre *rašii* je charakteristické aj to, že pomocou neho sa často tvorí úsudok na základe hovorcovho logického premýšľania. Ďalšou vlastnosťou *rašii* je, že sa pomocou neho dá predávať informácia z počutia. *Mitai* sa často označuje za hovorovú formu *jó*, ale existujú situácie, kde musí hovorca zvažovať, kedy použiť *jó* a kedy *mitai*, pričom do úvahy musí brať postavenie poslucháča, formálnosť situácie a postavenie osoby, ktorá je predmetom konverzácie, voči hovorcovi. Sufix *-só* môže byť takisto použitý na popis vzhľadu či vlastnosti niečoho na základe zmyslového pozorovania, ale jeho zvláštnosťou je, že môže odkazovať na budúcnosť. Buď na základe pozorovania môže hovorca vyjadriť, že sa podľa neho k niečomu schýľuje, prípadne na základe dostupných informácií môže tvoriť hypotézy o tom, čo by sa mohlo stať. Posledný marker je evidenciálny marker *só*, ktorý má len jedno použitie. Pomocou neho sa predáva informácia z počutia. Na rozdiel od *rašii* sa *só* používa v prípade, ak ide o priame citovanie informácie od nejakého konkrétneho zdroja. Vo svojej práci som sa trochu venoval aj evidencialite v slovenčine. Čím sa slovenčina od japončiny líši je skutočnosť, že japončina používa na vyjadrenie evidenciality prevažne gramatické evidenciálne markery, ktoré v slovenčine neexistujú. Na základe tohto som si stanovil daný cieľ práce. Tento výskumný cieľ je zaujímavý aj z toho dôvodu, že v slovenskej lingvistike sa o evidencialite takmer vôbec nepíše.

Pred začatím výskumu som vytvoril niekoľko hypotéz, ktoré som uviedol v úvode štvrtej kapitoly. Prvá hypotéza (H1) predpokladala, že *jó* a *mitai* sa budú vo väčšine prípadov prekladať slovesom „zdať sa“. *Jó* a *mitai* sa v mojom výskume dokopy objavili 97krát, pričom slovesom „zdať sa“ boli preložené len v 25 prípadoch, čo je približne 26 % celkového počtu. V skutočnosti je u týchto dvoch markerov preklad slovesom „zdať sa“ najmenej častý. Najčastejšie sa tieto dva markery prekladali rôznymi časticami („asi“,

„akiste“ atď.) alebo slovesami („marit' sa“, „nazdávat' sa“ atď.). Vyplýva z toho, že v prípade *jó* a *mitai* zrejme prekladateľské tendencie neexistujú. Buď sa preklad vynecháva, alebo sa prekladajú inými slovesami či časticami slov. Z tohto výsledku je zrejmé, že hypotéza H1 sa nepotvrdila.

Druhá hypotéza (H2) predpokladala, že vo väčšine prípadov sa bude *rašii* prekladať pomocou slov „zrejme“ či „zjavne“, a že vo funkcii označovača informácie z počutia bude prekladané slovom „vraj“. *Rašii* sa v textoch objavilo 60krát. Z toho preklady slovami „zjavne“ a „zrejme“ predstavujú len 6 viet, čo je 10 % z celkového počtu. *Rašii*, ktoré označujú informáciu z počutia sa v textoch objavilo päťkrát, čo predstavuje 8 % z celkového počtu. Z týchto piatich viet boli slovami „vraj“ alebo „údajne“ preložené tri vety, čiže 50 %. Takže podobne ako pri prvej hypotéze, ani hypotéza H2 sa nepotvrdila. V tomto prípade totiž prevládajú situácie, kde *rašii* nebolo preložené (32 %) alebo bolo preložené inými slovesami, ako napríklad „myslieť“, „vidieť sa“ či „nazdávat' sa“. Početné boli aj preklady pomocou výrazov „akoby“, „priam“, „iste“, „akiste“ atď.

Obsahom tretej hypotézy (H3) bol predpoklad, že v prípadoch, kde markerom *-só* hovorca popisuje na základe svojich vnemov vzhľad pozorovaného objektu, bude tento marker prekladaný slovesom „vyzerat'“. Druhá časť hypotézy sa týkala prípadov, kedy *-só* označuje hrozbu, že sa k niečomu schýľuje. Predpokladal som, že pri týchto prípadoch budú prevažovať slová, ktoré naznačujú, že sa čoskoro niečo asi stane. Ide o slová ako „takmer“, „skoro“, „už – už“ atď. Evidenciálny sufix *-só* sa počas výskumu objavil 76krát a je teda druhý najpočetnejší evidenciálny marker v celom výskume. V použití popisujúcom vzhľad či vlastnosť pozorovaného objektu sa tento marker vyskytol 31krát a predstavuje tak 41 % z celkového počtu. Preklad slovesom „vyzerat'“ bol však zaznamenaný len päťkrát (7 %), a to pri použití, ktoré popisuje vzhľad či vlastnosti nejakého predmetu a pri použití, ktoré popisuje pocity či vnútorné stavy druhých a tretích osôb. Táto časť hypotézy sa teda nepotvrdila. Prípadov, ktoré označovali, že sa k niečomu schýľuje bolo 20 (26 %), z čoho slovom napovedajúcim, že sa niečo má stať bolo preložených 12 prípadov čiže 60 %. Celkovo tvoria najpočetnejšiu skupinu prípady bez prekladu, ktorých je 33 (43 %). Ďalej boli početné preklady slovesami „zdat' sa“, „mať pocit / dojem“, „nazdávat' sa“ alebo časticami „iste“, „akiste“ atď. Hypotézu H3 teda môžeme považovať za čiastočne potvrdenú, keďže jej druhá časť sa potvrdila.

Posledná hypotéza (H4) predpokladala, že marker *só* sa vo všetkých prípadoch bude prekladať slovom „vraj“. Marker *só* bol najmenej početným zo všetkých. V textoch

sa vyskytol len osemkrát, z toho slovom „vraj“ bol preložený len v jednom prípade, čo predstavuje len 12 % z celkového počtu. Najpočetnejšie boli prípady bez prekladu, ktorých sa vyskytlo 5, čiže 63 %. Okrem toho bolo citačné *só* v dvoch prípadoch (25 %) preložené slovesami povedať a hovoriť. Z týchto výsledkov je opäť zrejmé, že ani hypotéza H4 sa nepotvrdila.

Ak mám teda na základe výsledkov svojho výskumu odpovedať na otázku, či pri prekladaní japonských evidenciálnych markerov do slovenčiny existujú nejaké prekladateľské tendencie, musím odpovedať negatívne, neexistujú. Buď sú markery ponechané bez prekladu alebo sú prekladané rôznymi spôsobmi, ktoré sa však objavujú takmer pri všetkých markeroch, z čoho vyplýva, že slovenčina zrejme nemá spôsoby jasného rozlíšenia medzi jednotlivými použitiami. Napríklad „zdať sa“, „vidieť sa“ atď. sa vyskytovali pri všetkých markeroch (s výnimkou *só*, ktorý sa používa len na reportovanie informácií). To znamená, že žiaden japonský evidenciálny marker nemá v slovenčine výraz, ktorý by jeho význam charakterizoval. Naopak je veľa slov, ktoré zahŕňajú význam viacerých markerov.

Je nutné brať do úvahy aj fakt, že som počas výskumu pracoval s pomerne obmedzeným počtom dát. Na tak malom počte dát je teda veľmi zložitá zistiť odpovede na moje otázky, ktoré som si pred začatím výskumu kládol. Výsledky môjho výskumu sú však podľa mňa prínosné, pretože poukazujú napríklad na veľmi pestrú škálu možností vyjadrenia evidenciality v slovenčine, čo poukazuje na to, že tendencie pri prekladaní jednotlivých evidenciálnych markerov nemusia existovať, no na definitívne potvrdenie alebo vyvrátenie tohto tvrdenia je potrebný väčší výskum. Môj výskum však ukázal ešte jednu zaujímavosť, a to rozdiel medzi nutnosťou vyjadrenia evidenciality v japončine a slovenčine. Japončina je považovaná za veľmi vágny jazyk, kde je potrebné veľa detailov odvodiť z kontextu. V prípade evidenciality však zrejme musí byť v každom prípade použitý vhodný marker, ktorým hovorca naznačí zdroj svojej informácie. Na druhej strane v slovenčine, ktorá veľa vecí vyjadruje jasnejšie a konkrétnejšie než japončina, nie je nutné za každú cenu označovať zdroj informácie. Toto je pre mňa veľmi cenný poznatok, ktorý som si pred začatím výskumu neuvedomoval a myslím, že týmto zistením sa nám naskytuje možnosť ďalšieho zaujímavého výskumu.

Resumé

The present study is a study examining Japanese evidential markers. The aim of this study is to examine the 5 most commonly used Japanese evidential markers and to find out whether there are any tendencies while translating these evidential markers into Slovak language. Based on five Japanese books and their Slovak translations, I conducted a research in which I examined and analyzed Japanese evidential markers and their Slovak translations. In chapter one, I introduce the reader to the basics of epistemic modality and evidentiality. In the second chapter I describe Japanese evidential markers in detail. In chapter three, the methodology of this research is explained and in chapter four I present the results of the research. As the result of the research I found out, that there is a wide variety of ways how Japanese evidential markers can be translated into Slovak and that there do not seem to be any fixed tendencies when translating these marks into Slovak language.

Zoznam použitej literatúry

A) Teoretická časť práce:

AIKHENVALD, A. 2018. Evidentiality: The framework. In AIKHENVALD, A (ed.), *The Oxford Handbook of Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press, s. 1–40. ISBN 9780198759515.

BAJZÍKOVÁ E a ORAVEC J. 1982. *Súčasný slovenský spisovný jazyk: syntax*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 261s. ISBN 6717982.

CARRETERO, M. a MANSILLA, J. 2015. Evidentiality as conversational implicature: Implications for corpus annotation. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, č. 212, s. 146–150.

DE HAAN, F. 1999. Evidentiality and epistemic modality: Setting boundaries. *Southwest journal of linguistics*, č. 18, s. 83–101.

GREPL, M. 2017. EPISTÉMICKÁ MODALITA. In KARLÍK, P, NEKULA, M, PLESKALOVÁ, J (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÁ_MODALITA (posledný prístup 12.6.2018)

GURAJEK, B. 2010. *Evidentiality in English and Polish*. Diplomová práca. Edinburgh: The University of Edinburgh. 146s.

HUANG, L. 2003. Nihongo šokjú, čúkjú kjózai ni okeru sirjó hjógen (jó da, rašii, mitai da) nicuite Taiwanžin nihongo gakušúša no tame no teigen. *Waseda daigaku nihongo kjóiku knekjú*, č. 2, s. 95–119.

IŠIDA, K. 2006. How can you be so certain? The use of hearsay evidentials by English-speaking learners of Japanese. *Journal of Pragmatics*, č. 38, s. 1281–1304.

JAMAMOTO, M. 2011. Nihongo ni okeru Evidentiality – Keitaiso „i“. *Aiči Daigaku gogaku kjóiku kenkjúšicu kijó*, č. 25, s. 77–89.

KAMIO, A. 1997. *Territory of information*. Amsterdam: John Benjamins. 241s. ISBN 9027250618.

KUSUMOTO, T. 2008. „Rašii“ „rašisa“ to wa – „jó da“ to no hikaku ni oite –. *Tókjó Gaikokugo Daigaku Ronšú*, č. 77, s. 281–296.

MISTRÍK, J. 1984. *Moderná slovenčina*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo. 253s. ISBN 6719884.

MUSHIN, I. 2001. *Evidentiality and Epistemological Stance: Narrative Retelling*. Amsterdam: John Benjamins. 240s. ISBN 9789027298126.

NARROG, H. 2009. *Modality in Japanese: The Layered Structure of the Clause and Hierarchies of Functional Categories*. Amsterdam: John Benjamins. 277s. ISBN 9789027289759.

NARROG, H. a YANG, W. 2018. Evidentiality in Japanese. In AIKHENVALD, A (ed.), *The Oxford Handbook of Evidentiality*. Oxford: Oxford University Press. s. 709–725. ISBN 9780198759515.

PALMER, F. R. 2001. *Mood and Modality*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press. 254s. ISBN 0521804795.

WILLETT, T. 1988. A Cross Linguistic Survey of the Grammaticization of Evidentiality. *Studies in Language. International Journal sponsored by „Foundations of Language“*, č. 1, s. 51–97.

B) Pramene dát k výskumnej časti práce:

ABE, K. 1981. Preložil JURÁK, A. *Žena z dún*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 191s. ISBN 137202081.

ABE, K. 2002. *Suna no onna*. Tokio: Šinčóša. 237s. ISBN 410112115X.

AKUTAGAWA, R. 1958. Preložil ZÁLUPSKÝ, I. *Vodníci*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 76s. ISBN

AKUTAGAWA, R. 1966. *Kappa*. Tokio: Šinčóša. 249s. ISBN 41010202561. URL: <https://www.aozora.gr.jp/cards/000879/card69.html>.

JOŠIMOTO, B. 2005. Preložila PREUSS, L. *Dovidenia Cugumi*. Bratislava: Ikar. 159s. ISBN 8055110166.

JOŠIMOTO, B. 2014. *Tugumi*. Kindle edition .Tokio: Čúó kóron šinša.

KAWABATA, J. 1971. Preložil KRUPA, V. *Spiace Krásavice*. Bratislava: Slovenský spisovateľ. 480s. ISBN 137205871.

KAWABATA, J. 2012. *Nemureru bidžo*. Kindle edition. Tokio: Šinčóša.

MURAKAMI, H. 2014. Preložila HAŠIMOTO, D. *Bezfarebný Cukuru Tazaki a roky jeho putovania*. Bratislava: Slovart. 265s. ISBN 9788055611907.

MURAKAMI, H. 2015. *Šikisai o motanai Cukuru Tazaki to kare no džunrei no toši*. Kindle edition. Tokio: Bungeišundžú.

